

Nezavisni

Sprovođenje
Nacionalnog
akcionog plana za
primenu Rezolucije
SB UN 1325
u Srbiji

Izveštaj

NEZAVISNI IZVEŠTAJ O SPROVOĐENJU NAP-a ZA PRIMENU REZOLUCIJE SB UN 1325 U SRBIJI

JUL 2012 – JUL 2013.

Izdavač Beogradski centar za bezbednosnu politiku
www.bezbednost.org
Đure Jakšića 6, 11000 Beograd
Tel/Fax: +3811 3287 334 i +3811 3287 226
E-mail: office@bezbednost.org

Autorke Maja Bjeloš i Tamara Skrozza

Stručna saradnica Aurelija Đan

Lektura Tatjana Hadžić Jovović

Dizajn i prelom Marko Marinković i Nataša Marinković

Štampa UNAGRAF d.o.o., Beograd

Tiraž 150 kopija

ISBN 978-86-6237-043-3

Beograd, 2013.
© BCBP
All rights reserved.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.86:305-055.2(497.11)

БЈЕЛОШ, Мaja, 1984-
Независни извештај о спровођењу NAP-а за
примену Резолуције SB UN-а 1325 у Србији :
јул 2012 - јул 2013. / [ауторке Мaja Бјелош и
Тамара Скрозза]. - Београд : Београдски
центар за безбедносну политику, 2013 (Београд
: Унаграф). - 68 стр. : табеле, граф. прикази
; 24 cm

Тираж 200. - О истраживачком тиму: стр.
66-67. - Напомене и библиографске референце
уз текст. - Библиографија: стр. 64-65.

ISBN 978-86-6237-043-3

1. Скрозза, Тамара, 1973- [аутор]
а) Безбедносни сектор - Жене - Србија б) Родна
равноправност - Безбедносни сектор - Србија
COBISS.SR-ID 204011020

Ova publikacija nastala je u okviru projekta Unapređenje primene Rezolucije 1325 SB UN Žene, mir i bezbednost na zapadnom Balkanu (2011-2013) koji UN Women sprovodi uz finansijsku podršku Vlade Kraljevine Norveške.

Stavovi izraženi u publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno stavove organizacije UN Women, Ujedinjenih nacija ili bilo koje druge organizacije pod okriljem UN.

United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

Sadržaj

Skraćenice	6
Lista antrfilea, tabela i grafikona.....	7
Uvod.....	8
Od politike ka promenama.....	11
I INSTITUCIONALNA TELA I MEHANIZMI ZA SPROVOĐENJE NACIONALNOG AKCIONOG PLANA.....	15
II ŽENE U SEKTORU BEZBEDNOSTI.....	24
III ZAŠTITA ŽENA U SEKTORU BEZBEDNOSTI.....	32
IV EDUKACIJA PRIPADNIKA SEKTORA BEZBEDNOSTI.....	41
V UKLJUČENOST CIVILNOG DRUŠTVA U SPROVOĐENJE NACIONALNOG AKCIONOG PLANA.....	47
VI PRAĆENJE I IZVEŠTAVANJE O SPROVOĐENJU NACIONALNOG AKCIONOG PLANA.....	51
VII MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE O ŽENAMA U SEKTORU BEZBEDNOSTI.....	57
Literatura	65
O istraživačkom timu	67
Aneksi	70

Skraćenice

BCBP	Beogradski centar za bezbednosnu politiku
BFPE	Beogradski fond za političku izuzetnost
BIA	Bezbednosno-informativna agencija
CMO	Centar za mirovne operacije Vojske Srbije
COPO	Centar za osnovnu policijsku obuku
KPA	Kriminalističko-policijska akademija
MNO	Multinacionalne operacije
MO	Ministarstvo odbrane Republike Srbije
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije
NAP 1325	Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija
OOP	Osoba od poverenja
SB	Sektor bezbednosti
SB UN	Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija
SPO MO	Sektor za politiku odbrane u Ministarstvu odbrane
UC	Uprava carina Republike Srbije
UIKS	Uprava za izvršenje krivičnih sankcija
UN	Ujedinjene nacije
VA	Vojna akademija
VBA	Vojnobezbednosna agencija
VOA	Vojnoobaveštajna agencija
VS	Vojska Srbije

Lista antrfilea, tabela i grafikona

- Antrfile 1: Rodno budžetiranje u Ministarstvu odbrane
- Antrfile 2: Procenat unapređenih žena na radna mesta nižeg, srednjeg i strateškog nivoa upravljanja u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije
- Tabela 1: Postojeći mehanizmi kontrole zakonitosti rada i zaštite prava zaposlenih
- Grafikon 1: Zastupljenost žena u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije u odnosu na ukupan broj zaposlenih
- Grafikon 2: Zastupljenost žena u Ministarstvu unutrašnjih poslova u odnosu na ukupan broj zaposlenih
- Grafikon 3: Zastupljenost žena po regionalnim centrima Bezbednosno-informativne agencije u odnosu na ukupan broj zaposlenih
- Grafikon 4: Zastupljenost žena prema kategoriji kadra u odnosu na ukupan broj profesionalnih vojnih lica
- Grafikon 5: Zastupljenost žena na operativnim i logističkim poslovima u odnosu na ukupan broj žena u Bezbednosno-informativnoj agenciji

Uvod

Pred vama je drugi nezavisni izveštaj o sprovođenju Nacionalnog akcionog plana (NAP) za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija u Republici Srbiji. Prvi izveštaj objavljen je 2012. godine i obuhvatao je period od usvajanja NAP-a, u decembru 2010. godine, do jula 2012. godine. Drugim po redu izveštajem želimo da prikazemo najveća dostignuća sprovođenja NAP-a u periodu od jula 2012. do jula 2013. godine, a zatim da ukažemo na izazove koji su se tokom ovog procesa javljali, kao i da predložimo mere za njihovo prevazilaženje i unapređenje sprovođenja NAP-a. Tom prilikom osvrnućemo se i na ključna dostignuća iz prethodnog perioda, a posebno na izazove, kako bismo utvrdili da li su državni organi u proteklih godinu dana uspeali da odgovore na njih.

S obzirom na to da je od usvajanja NAP-a do danas prošlo tri godine, nadamo se da će ključni rezultati i pouke iz ovog izveštaja podstaći raspravu o mogućnosti revizije NAP-a radi boljeg sagledavanja dosadašnjeg učinka njegovog sprovođenja, te radi utvrđivanja prioriteta za naredni period sprovođenja ovog plana.

Struktura izveštaja

Izveštaj je podeljen u sedam poglavlja, koja se bave formiranjem institucionalnih tela i mehanizama rodne ravnopravnosti za sprovođenje NAP-a, zatim ženama u sektoru bezbednosti i njihovom zaštitom od diskriminacije, edukacijom pripadnika u sektoru bezbednosti, uključivanjem predstavnika civilnog društva u sprovođenje NAP-a, praćenjem i izveštavanjem o sprovođenju NAP-a i, na kraju, medijskim izveštavanjem o ženama u sektoru bezbednosti. Ova poglavlja u izveštaju, u suštini, obuhvataju gotovo sve oblasti kojima se i NAP bavi.¹ Izuzetak predstavlja oblast koja se bavi povećanjem učestvovanja žena u rešavanju konflikata i postkonfliktnih situacija s obzirom na to da je ovo jedna od ključnih tema nezavisnog praćenja i izveštavanja organizacije Žene u crnom, koja ima višedecenijsku ekspertizu u ovoj oblasti. Budući da smo u prošlom izveštaju elaborirali instrumente pravne zaštite žena, a da u posmatranom periodu nije došlo do suštinske promene u ovoj oblasti, ova tema je izostavljena u ovom izveštaju. Kao i prošle godine,

1 Nacionalni akcioni plan sastoji se od sedam tematskih poglavlja: 1) formiranje institucionalnih mehanizama za sprovođenje NAP-a, 2) povećanje zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti i povećanje njihovog uticaja na pitanja vezana za mir i bezbednost, 3) povećanje učestvovanja i uticaja žena na odlučivanje u oblasti odbrane i bezbednosti, 4) povećanje učestvovanja žena u rešavanju konflikata i postkonfliktnih situacija, kao i povećanje učestvovanja žena u multinacionalnim operacijama, 5) korišćenje instrumenata pravne zaštite žena, 6) obrazovanje i usavršavanje pripadnika sektora bezbednosti i 7) pružanje medijske podrške ciljevima NAP-a.

saradnju između civilnog društva i države, odnosno uključivanje civilnog društva u sprovođenje NAP-a obradili smo u posebnom poglavlju. To stoga što predstavnici civilnog društva predstavljaju ključne aktere u sektoru bezbednosti i njihova uloga i doprinos u ovom procesu ne treba da budu zanemareni. Novinu u odnosu na prethodni izveštaj predstavlja poglavlje o praćenju i izveštavanju o sprovođenju NAP-a. Budući da postoji konsenzus među svim relevantnim državnim i nedržavnim akterima oko toga da je ova oblast suštinski važna za dalji uspeh u sprovođenju, smatrali smo da treba da bude obuhvaćena izveštajem.

Nalazi i preporuke izneti u ovom izveštaju sačinjeni su na osnovu analize javno dostupnih dokumenata i informacija o realizovanim aktivnostima državnih organa nadležnih za sprovođenje NAP-a 1325. Ovo obuhvata i analizu odgovora državnih organa na upitnike Beogradskog centra za bezbednosnu politiku (BCBP), koji su krajem maja i početkom juna upućeni Bezbednosno-informativnoj agenciji (BIA), Upravi carina (UC), Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS), Ministarstvu odbrane (MO) i Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP) u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.² Pored toga, početni nalazi dopunjeni su nakon razgovora sa predstavnicima državnih organa, kao i organizacijama civilnog društva koji takođe prate sprovođenje NAP-a ili se bave rodnom ravnopravnošću i unapređenjem položaja žena u Srbiji.

U skladu sa prethodno pomenutim, u prvom poglavlju bavimo se institucionalnim telima i mehanizmima rodne ravnopravnosti za sprovođenje NAP-a, koji su uspostavljeni u prethodnom periodu, kao i razlozima koji su uticali na dinamiku uspostavljanja ovih tela i mehanizama. Takođe, u ovom poglavlju nastojimo proceniti njihove dosadašnje rezultate rada.

U drugom poglavlju predstaviceemo ključne nalaze o postojećem stanju zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti, njihovom učestvovanju u odlučivanju i u multinacionalnim operacijama. Pored toga, namera nam je da prikazemo da li je došlo do napretka u ovim oblastima.

Analiza dosadašnjeg učinka rada državnih organa kada je reč o zaštiti od rodno zasnovane diskriminacije predmet je trećeg poglavlja. U ovom poglavlju posebna pažnja biće posvećena uvođenju antidiskriminacionih mehanizma „osobe od poverenja” u sektor bezbednosti.

U četvrtom poglavlju analizirali smo aktivnosti državnih organa koje su preduzete radi edukacije i obuke zaposlenih u sektoru bezbednosti o temama iz oblasti roda i bezbednosti.

² Bezbednosno-informativna agencija i UC dostavili su svoje odgovore u roku od 15 dana nakon što su primili upitnik, dok su ostale institucije koristile zakonom predviđenu mogućnost pružanja informacija od javnog značaja u roku od 40 dana.

Peto poglavlje posvećeno je uspostavljanju dijaloga između predstavnika civilnog društva i državnih organa, kao i mogućnostima za veće uključivanje organizacija civilnog društva u sprovođenje NAP-a.

U šestom poglavlju želimo da prikazemo na koji način se do sada pratilo i izveštavalo o sprovođenju NAP-a, zatim ko su ključni državni i nedržavni akteri koji su bili uključeni u ove procese, te da ukažemo na ključne izazove sa kojima su se glavni akteri suočavali tokom praćenja i izveštavanja.

Konačno, u sedmom poglavlju predstavljena je analiza medijskog izveštavanja o ženama u sektoru bezbednosti. Analiza štampanih medija odnosi se na period januar–maj 2013. godine i sprovedena je da bi bilo ustanovljeno koliko su i na koji su način žene u sektoru bezbednosti predstavljene u medijima.

Na kraju svakog poglavlja navedene su preporuke za unapređenje sprovođenja NAP-a u toj oblasti.

Od politike ka promenama

Republika Srbija nalazi se u trećoj godini sprovođenja NAP-a za primenu Rezolucije 1325. U toku ove tri godine proces primene NAP-a usporen je prvo zbog kasnog formiranja ključnih institucionalnih tela. Zbog toga je veliki broj aktivnosti, koje je trebalo sprovesti u 2011. godini, odložen za 2012. godinu. Dodatno, na dinamiku sprovođenja NAP-a bitno su uticali predizborna kampanja i parlamentarni izbori, održani u maju 2012. godine. Ovo je najviše uticalo na to da sprovođenje aktivnosti predviđenih NAP-om bude ponovo usporeno ili odloženo za period nakon formiranja nove Vlade. Naravno, ovo se nije odrazilo samo na sprovođenje politike rodne ravnopravnosti nego i na druge politike i procese unutar državnih organa. Zbog novih personalnih rešenja i rezultata na izborima, nakon kojih je došlo do smene ministara i državnih sekretara u 2012. godini, Politički savet je prestao da funkcioniše. Budući da je nova Vlada konstituisana u julu, a počela je rad tek u septembru 2012. godine, formiranje ovog tela, kao i nadzornog mehanizma za praćenje sprovođenja NAP-a, odloženo je za 2013. godinu. Na trenutak se činilo da ceo proces može biti doveden u pitanje zbog političke situacije, ali je na kraju ostvaren kontinuitet u pružanju podrške donosilaca političkih odluka ciljevima i aktivnostima NAP-a.

U početku rada nove Vlade glavni prioriteti bili su borba protiv korupcije, evropske integracije i uspostavljanje dijaloga Beograda i Prištine. Iako se ne nalazi u vrhu prioriteta, što ne iznenađuje, rodna ravnopravnost u sektoru bezbednosti nije zanemarena i dobila je značajno mesto u agendi nove Vlade. Na primer, tadašnji ministar odbrane Aleksandar Vučić je nekoliko meseci nakon stupanja na dužnost najavio da će Ministarstvo odbrane i Vojska Srbije (MO i VS) preduzeti značajne korake ka povećanju broja žena u vojsci i da će Srbija, možda sledeće godine, dobiti prvu ženu generala. To bi predstavljalo istorijski korak za Vojsku Srbije. Za politički kontekst u kome se sprovodi NAP važno je i formiranje Ženske parlamentarne mreže i Saveta za rodnu ravnopravnost. Ženska parlamentarna mreža, koju čine sve poslanice Narodne skupštine Republike Srbije, formirana je 14. februara 2013. godine. Planirano je da se bavi zakonskim rešenjima u oblasti zdravlja, obrazovanja, borbe protiv nasilja nad ženama i ekonomskim osnaživanjem žena. Odluka o formiranju stručnog i savetodavnog tela Vlade Republike Srbije u oblasti ravnopravnosti polova i unapređenja položaja žena doneta je u aprilu ove godine, a Savet je konstituisan u junu. Na čelu Saveta je državna sekretarka Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, a u Savet je, pored predstavnika državnih organa, uključeno i sedam predstavnika civilnog društva.

Jedno od glavnih dostignuća u ovom periodu izveštavanja predstavlja formiranje gotovo svih institucionalnih tela i mehanizama rodne ravnopravnosti za praćenje i sprovođenje NAP-a. Za državne organe u sektoru bezbednosti najveći uspeh predstavlja to što su uspostavljene međuresorna saradnja i redovna komunikacija između različitih institucija. U prethodnom periodu kontinuitet u svom radu ostvarili su analitičke grupe i istraživački timovi u državnim organima, koji su nadležni za sprovođenje NAP-a i Multisektorsko koordinaciono telo. Diskontinuitet se najviše osetio u radu savetnica za rodnu ravnopravnost, i to u Ministarstvu odbrane, Upravi carina i Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, budući da ove institucije tokom posmatranog perioda uglavnom nisu imenovalе osobe koje bi obavljale ovu funkciju.

Statistički podaci o zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti, kako u ukupnom sastavu zaposlenih, tako i na odlučujućim mestima, ukazuju na to da nije došlo do značajnog povećanja broja žena koje rade u sektoru bezbednosti. U poređenju sa prethodnom 2012. godinom, stanje je skoro nepromenjeno. Žena i dalje više ima u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Upravi carina i Bezbednosno-informativnoj agenciji nego u Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu odbrane i Vojski Srbije. Ipak, najvidljiviji pomak predstavlja povećanje broja žena profesionalnih vojnika, kao i povećanje zastupljenosti žena u oficirskom kadru, što je posledica završetka školovanja devojaka na Vojnoj akademiji. Međutim, i pored pozitivnih pomaka, Ministarstvo odbrane i Kriminalističko-policijska akademija (KPA) nastavili su da primenjuju politiku kojom se ograničava broj ženskih kandidata za prijem na školovanje na Vojnoj akademiji i KPA. U odnosu na prethodni period, kada je kvota za prijem žena na VA iznosila oko 20%, ove godine primećen je negativan trend, budući da je u ovogodišnjim uslovima konkursa za prijem civilnih kandidata na školovanje na VA dozvoljeno da se u ovoj instituciji školuje maksimalno 15% žena.

Pozitivni pomaci ostvareni su u edukaciji zaposlenih u sektoru bezbednosti, odnosno u podizanju svesti zaposlenih o značaju rodne ravnopravnosti, kao i nivoa informisanosti o ovoj i srodnim temama. U ovom periodu ponovo je izostala obuka rukovodećeg kadra u svim državnim organima, izuzev MUP-a, koji je jedini započeo ovaj tip obuke.

Uspehom se može smatrati i prepoznavanje uloge ženskih organizacija civilnog društva i nezavisnih institucija u procesu sprovođenja NAP-a 1325. Značajan korak učinjen je u uspostavljanju dijaloga između organizacija civilnog društva i državnih organa. Međutim, ovaj dijalog za sada još nije održiv, a ceo proces sprovođenja i nadzora tog sprovođenjem još nije dovoljno inkluzivan i otvoren za sve zainteresovane koji žele da se uključe.

O ženama u sektoru bezbednosti i dalje se sporadično izveštava, a broj objavljenih tekstova u štampanim i elektronskim medijima na ovu temu izuzetno je mali. Pri-

tom, predstavnici medija i dalje stereotipno predstavljaju žene u sektoru bezbednosti, a upotreba rodno senzitivnog jezika još nije zaživela u medijima, odnosno nije u širokoj upotrebi prilikom izveštavanja.

Ključne slabosti pokazale su se prilikom praćenja i izveštavanja o sprovođenju NAP-a. U odnosu na prethodnu godinu nije učinjen značajan napredak, budući da još ne postoje zajednički pokazatelji za praćenje i izveštavanje o sprovođenju NAP-a u svim nadležnim državnim organima i telima, niti postoje javno dostupne informacije o tome da su takvi pokazatelju usvojeni na nivou MSKT-a. U situaciji kada ne postoje zajednički ili opšti indikatori, ministarstva i druga vladina tela prate sprovođenje NAP-a na osnovu sopstvenih merila. U skladu sa sopstvenim planovima aktivnosti za tekuću godinu izrađuju šestomesečne i godišnje izveštaje koje podnose MSKT-u. Slabost ovakvog pristupa praćenju i izveštavanju sastoji se u tome što su izveštaji koje institucije podnose MSKT-u različite sadržine i obima, a samim tim ih je teško uporediti. Pored toga, kada se izveštava na osnovu liste sprovedenih aktivnosti, ne može se izmeriti stvaran učinak sprovođenja NAP-a jer izostaje kvalitativna analiza onoga što je urađeno. Mimo praćenja i izveštavanja državnih organa i tela, uspostavljeno je i nezavisno praćenje koje vrše organizacije civilnog društva. Dosadašnje nezavisno praćenje odlikuje to da organizacije civilnog društva prate sprovođenje različitih tema u okviru NAP-a i izveštavaju na osnovu različitih kriterijuma i indikatora. Vršenje efikasnog nezavisnog nadzora civilnog društva dodatno je otežano usled nedovoljne transparentnosti procesa sprovođenja NAP-a i dostupnosti podataka.

Budući da je dosadašnje sprovođenje NAP-a u velikoj meri bilo usmereno ka uspostavljanju institucionalnih tela i mehanizama, te ka povećanju zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti, u ovom periodu izostale su teme o zaštiti žena i drugih ranjivih grupa od rodno zasnovanog nasilja u Srbiji, a zatim i o prevenciji sukoba i uključivanju žena, tj. građanki u odlučivanje o bezbednosti. Pored toga, sprovođenje NAP-a još nije „ušlo u glavne tokove“ institucija, budući da su redovne aktivnosti i sprovođenje NAP-a u državnim organima i dalje dominantno paralelni procesi i da u većini državnih organa nisu izdvojena finansijska i materijalna sredstva za sprovođenje NAP-a. Ove dve stvari ključne su za održivost NAP-a u narednom periodu jer će institucionalizacija plana u svim državnim organima osigurati da njegovo sprovođenje ne bude uslovljeno političkom situacijom i da ne zavisi od nekolicine visoko motivisanih i posvećenih pojedinaca. Na osnovu dosadašnjeg sprovođenja NAP-a stiče se utisak da se politike unutar institucija nisu „spustile“ na najniže nivoe i da promene još ne uviđaju svi zaposleni u sektoru bezbednosti. Takođe, promene nisu napustile „Beograd“, tj. centralnu vlast i spustile se na lokalni nivo. Da bi ovo bilo ostvareno, potrebno je promeniti diskurs o NAP-u i Rezoluciji 1325 i objasniti svim zaposlenima u sektoru bezbednosti šta ova dva dokumenta zaista znače za njihov položaj i prava, te koje koristi od njihovog sprovođenja građani i građanke Srbije mogu očekivati.

I INSTITUCIONALNA TELA I MEHANIZMI ZA SPROVOĐENJE NACIONALNOG AKCIONOG PLANA

Tri godine nakon usvajanja NAP-a formirana su sva institucionalna tela za primenu plana – Politički savet, Multisektorsko koordinaciono telo, Nadzorno telo i analitičke grupe. Takođe, formirani su gotovo svi mehanizmi rodne ravnopravnosti, koji obuhvataju savetnika/cu za rodnu ravnopravnost, „osobe od poverenja“, kao i rodno budžetiranje.

Nedugo nakon usvajanja plana formirane su analitičke grupe u ministarstvima i upravama³, dok je odluka o formiranju dva ključna tela za sprovođenje NAP-a – Političkog saveta i Multisektorskog koordinacionog tela (MSKT) – doneta tek polovinom oktobra 2011. godine⁴. Međutim, parlamentarni izbori u maju 2012. godine, odnosno svojevrsna „blokada“ institucija pre izbora i nakon njih, uticali su na uspostavljanje novih institucionalnih tela, ali i na rad i funkcionisanje postojećih (Nezavisni izveštaj BCBP-a 2012). Na primer, Narodna skupština je odluku o formiranju Nadzornog tela (*Komisije za praćenje sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji 2010–2015*) usvojila krajem decembra 2011. godine.⁵ Međutim, Komisija nije formirana brzo nakon usvajanja odluke, nego se očekivalo da će biti konstituisana sa novim skupštinskim sastavom. Pored toga, Politički savet, čiji su članovi politički nameštenici a ne državni službenici, prestao je da funkcioniše ubrzo nakon odluke o formiranju i nakon konstitutivne sednice, održane u novembru 2011. godine. Oba ova tela formirana su skoro godinu i po dana kasnije. **Komisija za praćenje sprovođenja NAP-a** formirana je u februaru 2013. godine imenovanjem šest članova, i to predstavnika Odbora Narodne skupštine

3 Prva analitička grupa formirana je u Ministarstvu odbrane krajem maja 2011. godine, dok su analitičke grupe u MUP-u i Upravi carina formirane krajem decembra 2011. godine. U BIA i UIKS-u istraživački tim, odnosno analitička grupa formirana je 2012. godine. Najveći broj članova, dvadeset i dva, ima analitička grupa MO, a najmanji Uprave carina – tri člana. Istraživački tim BIA i analitička grupa imaju sedam članova, dok u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija formirana analitička grupa ima četiri člana, a planirano je da u rad bude uključen još jedan član.

4 „Odluka Vlade Republike Srbije od 13. oktobra 2011. godine.“ *Službeni glasnik RS*, broj: 02-7706/2011.

5 Odluka je usvojena na šestoj sednici Drugog redovnog zasjedanja Narodne skupštine Republike Srbije u 2011. godini.

<http://www.parlament.rs/%C5%A0esta_sednica_Drugog_redovnog_zasedanja_Narodne_skup%C5%A1tine_Republike_Srbije_u_2011._godini_14762.941.html>.

za rodnu ravnopravnost; Odbora za odbranu i unutrašnje poslove; Odbora za spoljne poslove; Odbora za rad i socijalnu politiku; Odbora za pravosuđe i državnu upravu i predstavnika Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.⁶ Zadatak Komisije je da sagledava stanje i prati sprovođenje NAP-a, razmatra redovne izveštaje o sprovođenju NAP-a i šestomesečne izveštaje o radu Političkog saveta za sprovođenje NAP-a. Komisija najmanje jednom godišnje podnosi Narodnoj skupštini informaciju o svom radu, a izveštaj sa predlogom mera podnosi Narodnoj skupštini pre isteka perioda primene NAP-a.

Na osnovu predloga Sekretarijata Ministarstva odbrane, Vlada Republike Srbije donela je 12. juna 2013. godine odluku o imenovanju trinaest predstavnika državnih organa koji će ući u **Politički savet**. Pored predsednika i dva zamenika predsednika⁷, Savet čini i deset članova koji su pomoćnici ministra ili državni sekretari u Kancelariji za Kosovo i Metohiju, ministarstvima spoljnih poslova, pravde i državne uprave, finansija i privrede, kulture i informisanja, regionalnog razvoja i lokalne samouprave, zdravlja, rada, zapošljavanja i socijalne politike, prosvete i nauke i tehnološkog razvoja. Bezbednosno-informativnu agenciju predstavlja načelnik logistike (Odgovor MO na upitnik BCBP-a, jun 2013). U odnosu na prethodni sastav, ovaj Savet proširen je za tri člana.

Dinamika i načini uspostavljanja mehanizama rodne ravnopravnosti razlikuju se u odnosu na dinamiku i način uspostavljanja institucionalnih tela. Trenutno su u svim institucijama imenovane **savetnice za rodnu ravnopravnost**. Prve osobe za obavljanje ove funkcije imenovane su u MUP-u i Upravi carina u decembru 2011. godine. Ministarstvo odbrane je u martu 2012. godine imenovalo prvu savetnicu za rodnu ravnopravnost, a u julu ove godine drugu. Bezbednosno-informativna agencija imenovala je savetnicu u junu 2012. godine. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija poslednja je u nizu institucija koja je imenovala savetnicu za rodnu ravnopravnost, i to u septembru 2012. godine. Iako su savetnice za rodnu ravnopravnost trenutno imenovane u svim institucijama, ovaj period izveštavanja karakteriše „prazan hod“ u radu savetnica za rodnu ravnopravnost u Ministarstvu odbrane, Upravi carina i Upravi za izvršenje krivičnih sankcija. Ovakva situacija se može obrazložiti time što Ministarstvo odbrane, nakon isteka mandata prvo savetnici za rodnu ravnopravnost, nije imenovalo novu savetnicu skoro godinu dana usled izbora i promene vlasti. Zatim, savetnica za rodnu ravnopravnost Uprave carina nije na dužnosti od septembra 2012. godine, a u međuvremenu nije

6 Predloženo je da Komisiju čine narodni poslanici: Zlata Đerić, Milovan Drecun, Sanda Rašković Ivić, Milanka Jevtović Vukojičić, Katarina Rakić, kao i Kosana Beker, pomoćnik Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/akta_procedura/2013/326-13Lat.pdf>.

7 Za predsednika je imenovan Miroslav Jovanović, pomoćnik ministra za politiku odbrane, a za zamenika predsednika Vladimir Božović, državni sekretar u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Takođe, istim predlogom za zamenika predsednika Multisektorskog koordinacionog tela Vlade, umesto penzionisanog general-majora Božidara Force, predložen je dr Mitar Kovač, načelnik Uprave za stratejsko planiranje Sektora za politiku odbrane Ministarstva odbrane.

imenovana njena zamena. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija je tek u drugoj polovini 2012. godine imenovala savetnicu za rodnu ravnopravnost, koja je nedugo nakon imenovanja napustila tu funkciju, te je izbor nove osobe za ovu funkciju u postupku.

Institucije se razlikuju po personalnim, ali i organizacionim rešenjima, koja su primenjena prilikom imenovanja osoba za vršenje funkcije savetnika/ce za rodnu ravnopravnost. U MUP-u je za savetnicu imenovana Vesna Nikolić, tadašnja načelnica Odeljenja za opšte pravne poslove u Sekretarijatu MUP-a, a sadašnja savetnica ministra unutrašnjih poslova. Ona ujedno vrši i funkciju predsednice Multisektorskog koordinacionog tela. Posao savetnice za rodnu ravnopravnost u Upravi carina obavlja inspektorica za nadzorne poslove carinskih istraga Dragana Prokić. Iako je predviđeno da savetuje direktora Uprave carina, sistematizacijom radnih mesta ona je „smeštena“ u Odeljenje za ljudske resurse. Inače, važno je napomenuti da je ovo (i dalje) jedino sistematizovano mesto savetnice za rodnu ravnopravnost u sektoru bezbednosti. U MO je za prvu savetnicu imenovana državna sekretarka za politiku odbrane Tanja Mišćević, koja je do formiranja nove Vlade obavljala i funkciju predsednice Političkog saveta. Od isteka njenog mandata do 15. jula 2013. godine, kada je potpisana i zavedena Odluka ministra odbrane o određivanju ovlašćenog lica za obavljanje poslova savetnice za rodnu ravnopravnost ministra, Ministarstvo odbrane nije imalo savetnicu. Sada je za obavljanje tih poslova ovlašćena doc. dr Jovanka Šaranović, direktorka Instituta za strategijska istraživanja Sektora za politiku odbrane (SPO) MO. Na funkciju savetnice za rodnu ravnopravnost u BIA imenovana je Snežana Radanović, rukovodilac organizacione jedinice, u čijoj se nadležnosti, između ostalog, nalazi i upravljanje ljudskim resursima. Prema odgovoru koji je dala BIA na upitnik BCBP-a iz 2012. godine, predviđeno je da gospođa Radanović privremeno obavlja poslove savetnice dok ne dođe do formalnog raspoređivanja pripadnika Agencije na ovo radno mesto. Međutim, do sada još nije došlo do izmene akta o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta, te ni do formalnog imenovanja savetnika/ce direktora BIA za rodnu ravnopravnost. U UIKS-u na funkciju savetnice raspoređena je šefica Odseka za ljudske resurse, koja je trenutno na trudničkom bolovanju, te je u toku postupak imenovanja drugog lica na tu funkciju.

Uvođenje antidiskriminacionog mehanizama „osoba od poverenja“ započeto je krajem 2011. godine izborom prvih „osoba od poverenja“ u BIA. Tačnije, izabrane su dvadeset i tri osobe. U odnosu na prethodni period izveštavanja sada su „osobe od poverenja“ izabrane i u UIKS-u (trideset i jedna). Uprava carina je izvestila da za sada nije nužno da bude uveden ovaj mehanizam, već da najbolje rešenje može predstavljati proširivanje delokruga rada imenovanih lica za podršku i na ovaj segment (Odgovor Uprave carina na upitnik BCBP-a, jun 2013). Na tragu ovog rešenja, i MUP smatra da je u ovom trenutku bolje da mehanizmu psihološke podrške bude proširen delokrug rada tako što će se u narednom periodu „kolege za podršku“ baviti i slučajevima diskriminacije zaposlenih. Bezbednosno-informativna

agencija je u prethodnom periodu bila najangažovanija na ovom polju, budući da je prva institucija koja je izabrala „osobe od poverenja“ i sačinila predlog akta kojim će biti definisan izbor, nadležnosti i opis posla „osoba od poverenja“. Uprava za strategijsko planiranje SPO MO izradila je takođe Instrukciju o izboru, mandatu i funkciji „osobe od poverenja“ u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije. Ona je nakon dobijanja mišljenja Pravne uprave Sekretarijata Ministarstva prosleđena ministru odbrane na potpis (Odgovor MO na upitnik BCBP-a, jun 2013). Ostale institucije su u procesu pripreme istog akta, ali još uvek nije izvesno kada će bilo koja od njih usvojiti takav jedan dokument. Budući da sve izabrane „osobe od poverenja“ nisu prošle obuku koja će ih osposobiti za obavljanje funkcije, može se konstatovati da ovaj mehanizam još nije u potpunosti funkcionalan.

Ne može se konstatovati ni napredak uvođenja rodno budžetiranja u sektor bezbednosti pošto je **rodno budžetiranje**, kao i prošle godine, uvedeno samo u Ministarstvu odbrane. Ipak, pored odvojenih finansijskih sredstava za sprovođenje ciljeva NAP-a u MO, realizaciju značajnog broja aktivnosti tokom 2011, 2012, ali i 2013. godine podržale su međunarodne organizacije, poput Misije OEBS u Srbiji, Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena – UN Women i UNDP/SEESAC (Odgovor MO na upitnik BCBP-a, jun 2013).

Antrfile 1: Rodno budžetiranje u Ministarstvu odbrane

U MO proces rodno odgovornog budžetiranja uspostavljen je 10. novembra 2011. godine kada je Uprava za strategijsko planiranje SPO MO dostavila Odeljenju za finansije i PPBI SPO MO predlog projekta „Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 SB UN u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije“ sa dva potprojekta. Projekat je prihvaćen i od tada je počelo njegovo sprovođenje u praksi. Od ukupno odobrenih 450.000,00 dinara namenjenih za rodno osetljivo budžetiranje u MO i VS u 2012. godini, Analitička grupa MO i VS utvrdila je i saopštila u godišnjem izveštaju, koji je dostupan na sajtu MO, da je do kraja decembra 2012. godine ukupno utrošeno 54.643,00 dinara. Za realizaciju aktivnosti koje se odnose na sprovođenje NAP-a u MO i VS u 2013. godini planirano je i odobreno ukupno 450.000,00 dinara. Analitička grupa MO i VS izvršila je u maju 2013. godine analizu utroška finansijskih sredstava odvojenih za rodno osetljivo budžetiranje u 2013. godini i utvrdila da je u periodu januar-maj 2013. godine ukupno utrošeno 95.757,00 dinara.

Izvor: Odgovor MO na upitnik BCBP-a, 20. jun 2013.

Pored svih pomenutih tela i mehanizama, u posmatranom periodu značajnu ulogu u sprovođenju NAP-a imala je Kancelarija Vlade Republike Srbije za saradnju sa civilnim društvom. Kancelarija se aktivnije uključila u ovaj proces sredinom 2012. godine, a nedavno je direktorka Kancelarije postala i članica MSKT-a.⁸

⁸ Informacija o izboru predstavnika Kancelarije za člana MSKT-a potvrđena je na sastanku u Narodnoj skupštini, koji je organizovan 22. jula 2013. godine.

Prema tekstu NAP-a, članstvo Kancelarije u MSKT nije izvorno predviđeno, ali je suštinski važno i za dvosmernu komunikaciju između predstavnika civilnog društva i državnih organa. Kancelarija će u narednom periodu, u skladu sa svojim mandatom, pružiti podršku organizovanju, odnosno facilitiranju dijaloga između civilnog društva i države o praćenju i sprovođenju NAP-a 1325 u Srbiji. S obzirom na to, Kancelarija je u redovan plan aktivnosti uvrstila i održavanje sastanka predstavnika civilnog društva i države. Pošto se u NAP-u nigde ne spominje Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom, neophodno je predvideti članstvo Kancelarije u MSKT-u i definisati njenu ulogu u celokupnom procesu sprovođenja NAP-a.

Nedostaci prilikom uspostavljanja institucionalnih tela i mehanizama rodne ravnopravnosti

Nacionalni akcioni plan nigde ne predviđa na koji način se vrši imenovanje i smena članova Političkog saveta, Nadzornog tela, MSKT-a, analitičkih grupa, kao i šta se dešava ukoliko nekom članu, na primer, istekne mandat ili ukoliko da ostavku ili bude smenjen sa funkcije koju je obavljao u državnom organu u čije ime je imenovan da bude član/ica jednog od ovih tela. U odsustvu jasno definisanih, propisanih i svima poznatih procedura za izbor i smenu članova ovih tela tokom dosadašnje prakse pribegavalo se različitim rešenjima. Tako je, na primer, u nekim institucijama inicijativu za izbor i smenu članova analitičke grupe pokretao rukovodilac grupe. Na međusektorskom nivou, predsednica MSKT-a slala je državnim organima i telima, koji su predstavljani u ovim telu, zahteve za imenovanje novih članova. Kada je reč o imenovanju članova Političkog saveta, Sekretarijat Ministarstva odbrane je Vladi Srbije podneo predlog za imenovanje članova na osnovu dostavljenih predloga iz svake institucije ponaosob. Bez obzira na dosadašnju (neujednačenu) praksu, u narednom periodu potrebno je voditi računa o tome da se izbor ili imenovanje članova bilo kog tela ne zasniva na personalnim rešenjima. Bilo bi poželjno da se pravilnicima ili procedurama utvrdi koje sve institucije treba da budu predstavljene u prethodno pomenutim telima i koji se nivo političkih nameštenika, odnosno državnih službenika smatra reprezentativnim za svaku od institucija. Ukoliko je reč o izboru članova tela, poput analitičkih grupa, potrebno je da sastav bude reprezentativan i da se u obzir uzmu sve relevantne organizacione jedinice u okviru jednog sistema. Poželjno bi bilo da se uvođenje mehanizma za rodnu ravnopravnost prvo formalno-pravno uredi, a potom da se oni imenuju, odnosno izaberu i nakon toga da prođu stručnu obuku za vršenje funkcija, što do sada nije poštovano kada je reč o mehanizmu „osobe od poverenja“.

Evaluacija rada uspostavljenih institucionalnih tela i mehanizama rodne ravnopravnosti

Zbog kašnjenja u formiranju ključnih tela, veći deo 2011. godine bio je „izgubljen“, pa je veliki broj aktivnosti, koje je trebalo sprovesti tokom 2011. godine, odložen za 2012. godinu (Nezavisni izveštaj BCBP-a 2012). Parlamentarni i predsednički izbori 2012, kao i dugotrajni pregovori o formiranju nove Vlade uticali su na dinamiku sprovođenja NAP-a. Može se reći da se stanje „normalizovalo“ tek u 2013. godini i da je to dovelo i do konačnog formiranja dva tela od izuzetne važnosti za sprovođenje NAP-a – Poličkog saveta i Nadzornog tela. Ipak, ne može se reći da je 2012. godina „izgubljena“. Najveća dostignuća u sprovođenju NAP-a ostvarena su u domenu edukacije pripadnika sektora bezbednosti, odnosno članova institucionalnih tela, u uspostavljanju antidiskriminacionog mehanizma „osobe od poverenja“ i u pokretanju dijaloga sa civilnim društvom.

Dva tela koja su se najviše angažovala na sprovođenju NAP-a u prethodnom periodu bila su analitičke grupe i MSKT. Ova dva tela pokazala su se kao efikasni mehanizmi koji će održati značaj teme NAP-a čak i u vreme kada su nedostajale jasne političke smernice o pravcima sprovođenja plana. Budući da je postojanje bivšeg Političkog saveta bilo „kratkog daha“, a da je sadašnji Savet relativno skoro formiran, kao i Komisija za praćenje i izveštavanje, rezultati njihovog rada se tek očekuju. Teško je evaluirati rad „osoba od poverenja“, budući da one nisu izabrane u svim institucija i da nema javno dostupnih izveštaja o radu „osoba od poverenja“ koje su relativno skoro izabrane. U posmatranom periodu je, ipak, najteže bilo proceniti učinak, tj. rezultate rada savetnica za rodnu ravnopravnost, što će biti obrazloženo u jednom od narednih paragrafa.

Kada je reč o analitičkim grupama⁹, najviše učinka u radu imali su istraživački tim BIA i analitičke grupe MO i VS i MUP-a, dok su najmanje ostvarene rezultate imale analitičke grupe UIKS-a i Uprave carina. Najvažniji rezultati njihovog rada odnose se na sprovođenje rodne analize, odnosno na dubinsko istraživanje stanja rodne ravnopravnosti i diskriminacije. Takođe, oni su i predložili mere za unapređenje postojećih politika, uspostavljanje rodno osetljive statistike, sačinjavanje periodičnih izveštaja o sprovođenju NAP-a, izradu posebnih brošura radi povećanja nivoa informisanosti zaposlenih o NAP-u, te učestvovanje članova ovih tela u različitim vidovima edukacije i dr.

⁹ Analitičke grupe (istraživački timovi) pri nadležnim državnim organima zadužene su za praćenje sprovođenja NAP-a na osnovu utvrđenih indikatora, godišnje planiranje i iniciranje sprovođenja aktivnosti definisanih planom.

Informacije o radu MSKT-a¹⁰ još nisu javno dostupne, ni na zvaničnoj internet-stranici Vlade Srbije, budući da je reč o vladinom telu, ni na sajtu MUP-a, kao ni u Informatoru o radu MUP-a, s obzirom na to da stručnu i administrativno-tehničku podršku radu MSKT-a pruža MUP. Iako ne postoje zapisnici ili druge informacije o sadržaju sastanaka MSKT-a, uvid u dosadašnji rad ovog tela bilo je moguće ostvariti direktnim razgovorima sa članovima ovih tela, uključujući predsednicu, kao i predstavljanjem rada MSKT-a na nekoliko javnih skupova, na kojima su njihovi članovi učestvovali.

Poznato je da je MSKT u posmatranom periodu najviše radilo na prikupljanju podataka od analitičkih grupa i na objedinjavanju prvog godišnjeg izveštaja o sprovođenju NAP-a za primenu Rezolucije 1325 u Srbiji. Pokazalo se da se stručna služba MUP-a, koja pruža podršku radu MSKT-a, suočila sa brojnim izazovima tokom ovog procesa, budući da još uvek nisu usvojeni opšti pokazatelji za praćenje i izveštavanje o sprovođenju NAP-a, koji bi ujedno olakšali i rad MSKT-a prilikom izveštavanja Političkom savetu i drugim telima. Izveštaj MSKT-a nije dostupan široj javnosti, ali je, kao uslov za održavanje dijaloga između civilnog društva i MSKT-a u decembru 2012, postao dostupan stručnoj javnosti i određenom broju organizacija civilnog društva, koje su učestvovala u tom dijalogu. Pored izveštavanja, MSKT je bilo koorganizator pomenutog dijaloga, koji je trebalo da pomogne uspostavljanju redovne komunikacije između državnih organa i predstavnika civilnog društva, i pružilo je podršku organizovanju drugih skupova na temu primene Rezolucije 1325.

Na osnovu izjave predsednice MSKT-a, planira se da Plan rada MSKT-a i utvrđivanje prioriteta rada za naredni period bude usvojen tek u drugoj polovini ove godine. Takođe, planira se definisanje kriterijuma i usvajanje procedura kako bi se uspostavila redovna komunikacija MSKT-a sa predstavnicima civilnog društva. Nije poznato da li je u posmatranom periodu rad MSKT-a bio zasnovan na definisanim prioritetima ili na *ad hoc* aktivnostima.

Po vremenu provedenom u vršenju ove funkcije, može se konstatovati da najduži „radni staž” ima savetnica za rodnu ravnopravnost u MUP-u, a najkraći savetnica u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija. U toku ovog perioda izveštavanja nismo mogli da ostvarimo uvid u rezultate rada savetnice za rodnu ravnopravnost

10 Članovi MSKT-a su: pomoćnik ministra za Kosovo i Metohiju, direktor Uprave za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada i socijalne politike, direktor Instituta za strategijska istraživanja Ministarstva odbrane, načelnik Odeljenja za ljudske resurse BIA, načelnik Odeljenja za zaštitu i ostvarivanje prava lica lišenih slobode Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde, načelnik Odeljenja za strategiju i razvoj Ministarstva prosvete i nauke, glavni savetnik u Upravi za stručno osposobljavanje, usavršavanje i nauku MUP-a, profesor na Vojnoj akademiji, predstavnik Odsaka za socijalne indikatore, pravosudnu i rodnu statistiku Republičkog zavoda za statistiku, inspektor za nadzorne poslove carinskih poslova Uprave carina Ministarstva finansija, savetnici u Ministarstvu spoljnih poslova i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, kao i psiholog u Vojnoobaveštajnoj agenciji.

MUP-a, budući da Ministarstvo nije moglo da pruži odgovor o njenim aktivnostima zbog njenog odsustva (Odgovor MUP-a na upitnik BCBP-a, jul 2013). Takođe, na osnovu dostavljenih odgovora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija na upitnik BCBP-a stiče se utisak da je bivša savetnica bila u prilici samo da započne dve-tri aktivnosti u okviru svoje institucije. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija izvestila je da je planirano da nakon izbora nova savetnica učestvuje u budućem kreiranju planova i aktova Uprave. U prošlom izveštaju BCBP-a navedeno je da je u prvih šest meseci nakon imenovanja prvih savetnica najveće rezultate imala savetnica za rodnu ravnopravnost u Upravi carina. Međutim, rezultati savetnice Uprave carine izostali su u ovom periodu, budući da je od septembra 2012. godine na bolovanju, a da još niko nije imenovan da je zameni. Ministarstvo odbrane u periodu izveštavanja nije imalo savetnicu, te se rezultati rada tek izabrane savetnice očekuju u narednom periodu. U BIA nije bilo prekida rada savetnice za rodnu ravnopravnost. Agencija je izvestila da je savetnica u prethodnom periodu pomagala istraživačkom timu i „osobama od poverenja“, učestvovala u organizovanju i sprovođenju seminara o rodnoj ravnopravnosti i dr. Takođe, BIA navodi da se prilikom izmene starih i kreiranja predloga novih politika, planova, akata, konsultuje sa savetnicom za rodnu ravnopravnost i uvažava njeno mišljenje.

Na osnovu prethodno navedenog, stiče se utisak da, zbog prekida u radu (usled kasnog imenovanja, izbora ili isteka mandata, privatnih razloga), savetnice za rodnu ravnopravnost nisu bile u mogućnosti da sprovedu mnoge aktivnosti i da utiču na promenu politika na nivou celokupnog sistema.

Ključni prioriteti u sprovođenju Nacionalnog akcionog plana u narednom periodu

Svi državni organi, osim Uprave carina, izvestili su da je jedan od ključnih prioriteta edukacija zaposlenih o rodnoj ravnopravnosti i zaštiti od diskriminacije. Pored ovog prioriteta zajedničkog za sve institucije, svaka institucija navela je i nekoliko za njih važnih prioriteta u okviru sprovođenja NAP-a.

U narednom periodu MO i VS nastojaće da završe započete procese formiranja svih predviđenih institucionalnih tela i mehanizama rodne ravnopravnosti za sprovođenje NAP-a, zatim da, prilikom izrade novih i izmene i dopune postojećih normativnih, planskih i akcionih dokumenata u MO i VS, ugrade predloge koji treba delotvorno da unaprede status i položaj žena zaposlenih u MO i VS, kao i da unaprede sistem karijernog vođenja žena zaposlenih u MO i VS. Prioriteti MUP-a predstavljaju spuštanje NAP-a na lokalni nivo, uočavanje diskriminacije i ohrabrivanje zaposlenih žena da koriste raspoložive mehanizama zaštite. Primena „Posebnog protokola o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici i u partnerskim odnosima“ spada, takođe, u jedan od prioriteta. Za BIA stvaranje uslova za realizaciju jednakih mogućnosti i uklanjanje prepreka

za veću zastupljenost i napredovanje žena predstavlja jedan od ključnih prioriteta u narednom periodu. Prioriteti UIKS-a jesu usvajanje instrukcije za definisanje nadležnosti i opisa posla za „osobe od poverenja“, njihova obuka i poboljšanje komunikacije i koordinacije rada svih uspostavljenih tela i mehanizama rodne ravnopravnosti u okviru Uprave.

Preporuke

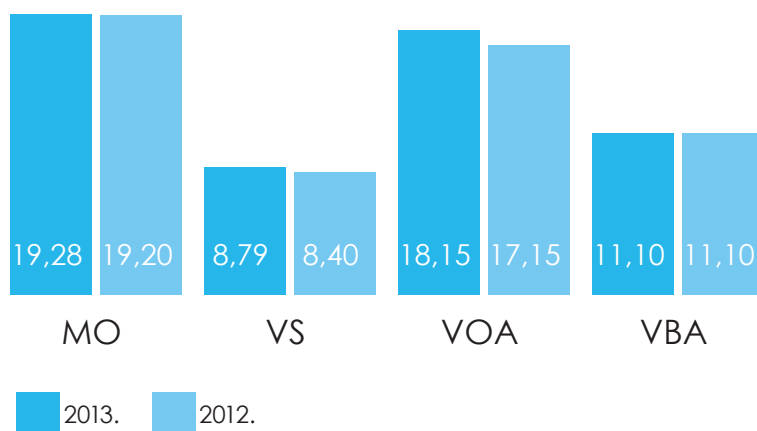
1. Potrebno je pokrenuti plansku inicijativu za reviziju NAP-a, koja između ostalog treba da donese:
 - procedure i propise za izbor i smenu članova Političkog saveta, MSKT-a i analitičkih grupa kako bi se sprečila eventualna blokada rada ovih tela.
 - smanjenje broja aktivnosti i ciljeva za sprovođenje NAP-a kako bi institucionalna tela i mehanizmi rodne ravnopravnosti mogli da u realnom vremenu sprovedu sve aktivnosti predviđene planom. Prilikom definisanja prioriteta, ciljeva i aktivnosti potrebno je konsultovati građane/ke i predstavnike civilnog društva kako bi plan što bolje odražavao stvarne bezbednosne potrebe svih građana i građanki u Srbiji.
 - definisanje uloge Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom u celokupnom procesu sprovođenja NAP-a, kao i njeno članstvo u MSKT-u.
2. Potrebno je usvojiti planove rada za sve one institucije koje ih do sada nisu usvojile. Planovi rada institucionalnih tela treba da budu transparentni i dostupni javnosti, kao što je to, na primer, Poslovnik o radu Narodne skupštine RS.
3. Potrebno je da državni organi koji još uvek nisu započeli proces rodnog budžetiranja izrade rodnu analizu prostojećeg budžeta i isplaniraju na koji način će uključiti troškove finansiranja aktivnosti za sprovođenje NAP-a u redovan budžet.

II ŽENE U SEKTORU BEZBEDNOSTI

Statistički podaci o zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti ukazuju na to da nije došlo do značajnog napretka u povećanju broja žena koje rade u sektoru bezbednosti, već da je stanje, kada se upoređi sa prethodnom 2012. godinom, praktično nepromenjeno. Iako je uočen blago povećanje broja žena u nekim državnim organima, ono nije dovoljno da bi ukazalo na postojanje veće zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti. Žena i dalje ima više u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Upravi carina i Bezbednosno-informativnoj agenciji nego u Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu odbrane i Vojski Srbije.

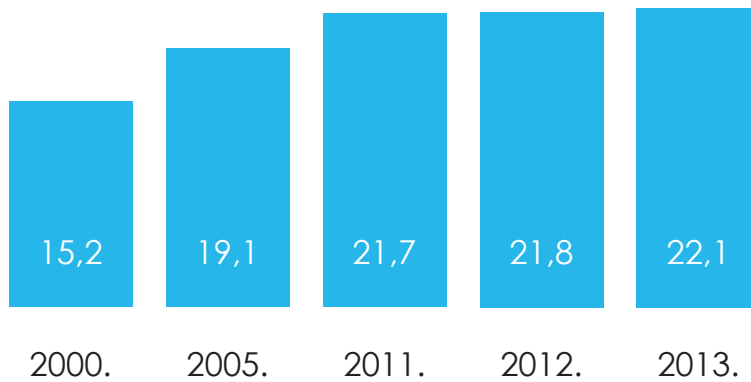
Dostupni podaci o procentu žena u **Ministarstvu odbrane (MO) i Vojski Srbije (VS)** pokazuju da je zastupljenost žena u ovim institucijama u suštini ista kao i 2012. godine (videti grafikon br. 1).

Grafikon 1: Zastupljenost žena u Ministarstvu odbrane i Vojski Srbije u odnosu na ukupan broj zaposlenih (u %)

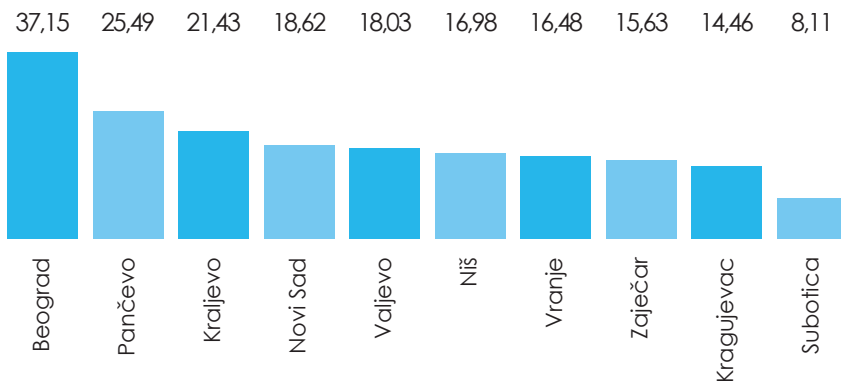
Statistički podaci iz jula 2013. godine ukazuju na to da procenat žena u odnosu na ukupan broj zaposlenih u **Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP)** kontinuirano raste u poslednjih deset godina (videti grafikon br. 2). Međutim, ukoliko se u obzir uzme period od poslednje četiri godine, može se videti da je od 2010. godine do danas došlo do stagnacije, te da se broj žena u MUP-u nije povećavao. To se najbolje može ilustrovati činjenicom da se procenat žena od 2010. do jula 2013. godine povećao za samo 0,4%.

Grafikon 2: Zastupljenost žena u MUP-u u odnosu na ukupan broj zaposlenih (u %)

U **Bezbednosno-informativnoj agenciji** procenat zastupljenosti žena iznosi 30,39%, što je za 0,3% manje nego prethodne godine (Odgovor BIA na upitnik BCBP-a, jun 2013). Ukoliko bismo sagledali zastupljenost žena u regionalnim centrima Agencije, uočili bismo da su žene najzastupljenije u regionalnom centru u Beogradu, Pančevu i Kraljevu, a najmanje u regionalnom centru u Zaječaru, Kragujevcu i Subotici (Isto).

Grafikon 3: Zastupljenost žena u regionalnim centrima BIA u odnosu na ukupan broj zaposlenih (u %)

Iako je u **Upravi carine (UC)** broj zaposlenih tokom 2013. godine povećan za 228 u odnosu na 2012. godinu, brojke ne pokazuju da je povećan i broj zaposlenih žena. Trenutno u Upravi carina od 2.698 zaposlenih na neodređeno vreme, ima 1.122

žena, odnosno iskazano u procentima, od ukupnog broja zaposlenih 41,6% čine žene (Odgovor Uprave carina na upitnik BCBP-a, jun 2013). Taj procenat je prošle godine iznosio 41,7%, odnosno bilo je 1.030 žena od ukupno 2.470 zaposlenih. Od ukupno petnaest carinarnica širom Srbije, žene su najzastupljenije u carinarnici u Beogradu (53,38%), Kruševcu (48,57%) i Kragujevcu (47,31%), a najmanje u carinarnici u Kladovu (25%), Užicu (23,3%) i Prištini (6,66%).

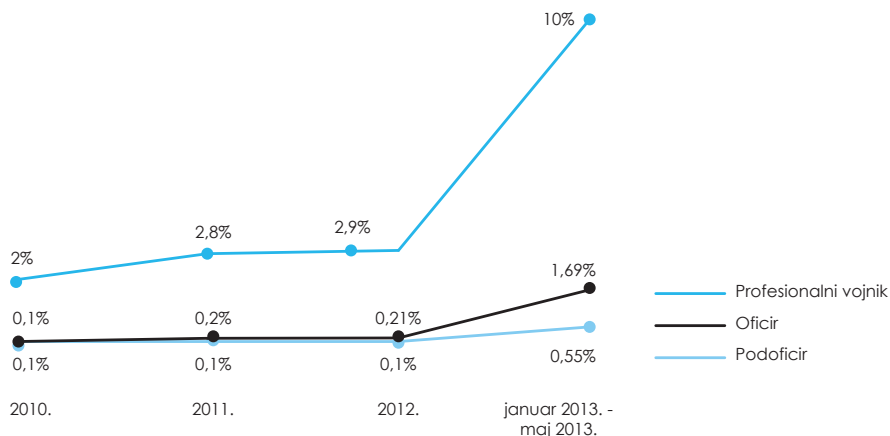
U sedištu **Uprave za izvršenje krivičnih sankcija** trenutno 53% čine žene, dok ih je u kazneno-popravnim zavodima i okružnim zatvorima 24%.

Poslovi (radna mesta) na kojima su zastupljene žene

Zanimanja u sektoru bezbednosti još se smatraju dominantno „muškim“, budući da su muškarci znatno zastupljeniji na operativnim pozicijama, dok se žene bave administrativnim poslovima, kao i poslovima niže nadležnosti.

Na primer, u **MO** žene su i dalje najzastupljenije u Sektoru za finansije, Sektoru za materijalne resurse, Pravnoj upravi Sekretarijata ministarstva, Vojnomedicinskoj akademiji, Upravi za vojno zdravstvo i Institutu za strategijska istraživanja Sektora za politiku odbrane (Odgovor MO na upitnik BCBP-a, jun 2013). Sličan trend postoji i u **VBA** i **VOA**, gde žene uglavnom obavljaju administrativne poslove. Nijedna žena još ne obavlja dužnost vojno-diplomatskih predstavnika u inostranstvu. Takođe, u **VS**, u svim jedinicama i komandama žene, takođe, najčešće obavljaju administrativne poslove. Najveći procenat žena u MO i VS radi kao civilno lice. U ukupnom broja civilnih lica u MO i VS u 2013. godini žene čine 56,95%. Jedna od značajnih razlika je u tome što se procenat žena u kategoriji profesionalnih vojnika utrostručio u odnosu na prethodnu godinu i trenutno iznosi 10%. Značajno je porastao procenat zastupljenosti žena u kategoriji oficira, i to za skoro 8 puta. Objašnjenje za to može biti to što je 2012. godine diplomirala druga generacija kadetkinja na VA, tako da bi trebalo da se ovaj trend povećanja nastavi.

Grafikon 4: Zastupljenost žena prema kategoriji kadra u odnosu na ukupan broj profesionalnih vojnih lica

Žene u Vojsci Srbije dostigle su čin pukovnika, ali je najavljeno ove godine da će 2014. godine vojska možda dobiti prvu ženu generala.¹¹ Prema dostupnim podacima, najveći procenat žena ima čin potporučnika, dok je izuzetno mali procenat žena koje imaju čin majora.

Čin	Procenat zastupljenosti
potporučnik	15,70 %
poručnik	3,38 %
kapetan	0,33 %
major	0,07 %
potpukovnik	0,33 %
pukovnik	0,22 %

Prema podacima dobijenim iz **MUP-a**, najviše žena radi u Sekretarijatu MUP-a, Službi interne revizije, Upravi za ljudske resurse, Upravi za upravne poslove, Odeljenju za upravljanje projektima finansiranim iz fondova EU i Upravi za analitiku. Od ukupnog broja zaposlenih sa statusom OSL u operativnom sastavu procenat žena iznosi 24,6%, a 8,6% žena ima status UOSL¹². Od toga, ima 8,3% žena uniformisanog sastava policije opšte nadležnosti. Poslove obezbeđenja obavlja 11% žena, dok poslove u graničnoj policiji obavlja 18%. Veoma malo njih obavlja poslove vezane za bezbednost saobraćaja (5,5%). Od ukupnog broja zaposlenih u

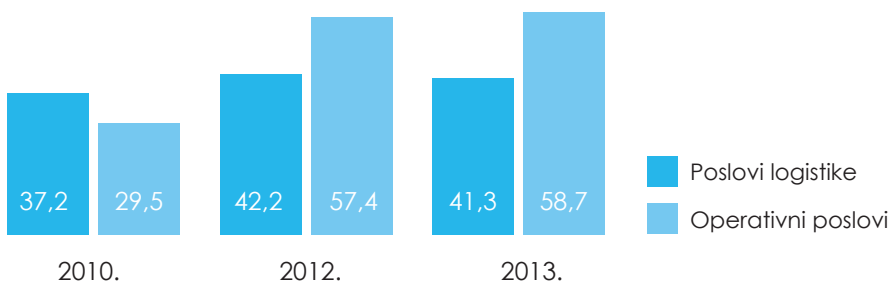
11 Izjava ministra odbrane Aleksandra Vučića. B92, 21. 5. 2013. <http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=05&dd=21&nav_category=12&nav_id=715621>.

12 Ovlašćeno službeno lice (OSL) i uniformisano ovlašćeno službeno lice (UOSL).

operativnom sastavu na pozicijama suzbijanja kriminala zaposleno je 19% žena, dok 25% žena radi u sektoru za vanredne situacije.¹³ Žene su zastupljene i u specijalnim jedinicama, i to 5,3% radi u Specijalnoj antiterorističkoj jedinici, 4,8% u Protivterorističkoj, 16,4% u Helihopterskoj jedinici i 4,9% u Žandarmeriji.

U **Bezbednosno-informativnoj agenciji** došlo je do neznatnog povećanja broja žena na operativnim poslovima u odnosu na 2012. godinu, ali nema znatnog povećanja ukoliko se uporedi trenutna situacija sa stanjem u 2010. godini (videti grafikon 5). Međutim, iako je 2012. godine povećan procenat žena koje rade na poslovima logistike, u ovoj godini zabeleženo je blago smanjenje zastupljenosti žena za 1,1% (Odgovor BIA na upitnik BCBP-a, jun 2013).

Grafikon 5: Zastupljenost žena na operativnim i logističkim poslovima u odnosu na ukupan broj žena u BIA (u %)

Prema podacima koje je **Uprava carina** dostavila BCBP-u, najviše žena (78%) obavlja administrativne poslove i poslove logistike (56,3%), dok ih manje obavlja operativne poslove (35,5%). U Sektoru za kontrolu primene carinskih propisa procenat zaposlenih žena iznosi 23,8%.

Nasuprot ovim podacima, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija nije navela na kojim je poslovima, odnosno na kojim je radnim mestima u središtu Uprave ili u kazneno-popravnim zavodima zastupljeno najviše žena.

¹³ Podaci iz izveštaja MUP-a o sprovođenju NAP-a 1325 iz decembra 2012. godine.

Zastupljenost žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama

Žene su i dalje drastično manje zastupljene na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u sektoru bezbednosti u odnosu na njihove kolege na istim pozicijama. Gotovo u svim institucijama stanje je isto kao i 2012. godine, pa se žene nalaze na oko 10% ukupnog broja rukovodećih pozicija. Izuzetak predstavlja Uprava za izvršenje krivičnih sankcija u kojoj 31% žena radi na ovim pozicijama.

U **MO i VS** na rukovodećim/komandnim dužnostima nalazi se 10,4% žena u odnosu na ukupan broj zaposlenih na tim mestima ili 1,4% u odnosu na ukupan broj zaposlenih u MO i VS. Od juna 2012. do juna 2013. nije značajno povećan broj žena na rukovodećim radnim mestima nižeg, srednjeg, a ni višeg strateškog nivoa upravljanja. Prema podacima Uprave za ljudske resurse iz juna 2013. godine, žene su postavljene na 1,32% ukupnog broja komandnih i komandirskih dužnosti u Vojsi Srbije (Odgovor MO na upitnik BCBP-a, jun 2013).

Antrfile 2: Procenat žena unapređenih na radna mesta nižeg, srednjeg i strateškog nivoa upravljanja u MO i VS

Ministarstvo odbrane izvestilo je da je u periodu od juna 2012. do juna 2013. godine u MO unapređeno 0,0221% žena na rukovodeća radna mesta nižeg nivoa upravljanja i 0,001% na pozicije srednjeg nivoa upravljanja, kao i 0,0005% na radna mesta strateškog nivoa upravljanja. Procenat broja žena u Vojsi Srbije koje su unapređene na viša radna mesta u istom periodu iznosi 0,052% (Odgovor MO i VS na upitnik BCBP-a, 2013). Teško je pretpostaviti koliki je realan broj žena unapređen, jer se stiče utisak da su prikazani procenti pre pokazatelji statističke greške, nego stvarne povećane zastupljenosti žena na rukovodećim pozicijama.

Prema izveštaju **MUP-a** podnetom MSKT-u, u decembru 2012. broj žena koje su na rukovodećim mestima smanjen je sa 11,4% na 9,9% u odnosu na ukupan broj zaposlenih na rukovodećim radnim mestima. Ovo smanjenje može biti posledica izmene akta o sistematizaciji, kojom su ukinuta neka mesta rukovodilaca operativnih grupa. Međutim, u istom izveštaju navodi se da je povećan broj žena na višim nivoima rukovođenja. Na primer, broj žena na poziciji načelnice uprave povećan je sa 18,5% na 23,1%, a šefice odseka na 25,5%. I dalje se na višim rukovodećim pozicijama na operativnom nivou nalazi mali broj žena – samo jedna žena je načelnica Policijske uprave, dve žene su komandiri policijskih ispostava (PI), jedna je zamenik komandira PI, dok je šest žena ili 2,6% na mestu komandira policijskih odeljenja. Nema žena među načelnicima uprava i odeljenja kriminalističke policije i policije opšte nadležnosti.¹⁴ Poslednji podatak kojim raspolažemo govori o tome da je tokom prvih pet meseci ove godine prvi put u poslednje četiri godine

¹⁴ Izveštaj MUP-a o sprovođenju NAP-a 1325 iz decembra 2012. godine.

prekinuto smanjenje broja žena na rukovodećim mestima i da je došlo do povećanja procenta njihove zastupljenosti za 1%, što predstavlja 10,9% žena (Odgovor MUP-a na upitnik BCBP-a, jul 2013).

Podaci iz 2013. godine pokazuju da procentualna zastupljenost žena na rukovodećim poslovima u BIA iznosi 11,5%. Ukoliko zastupljenost posmatramo prema nivoima rukovođenja, ukupno je 15,4% žena angažovano na višem strateškom nivou rukovođenja, dok je 6,2% žena na srednjem i 12,4% na nižem nivou rukovođenja.

Na rukovodećim radnim mestima u **Upravi carina** od ukupnog broja zaposlenih nalazi se 107 ili 38,35% žena. U odnosu na prošlu godinu, na ove poslove postavljena je samo jedna žena više. Na radnim mestima srednjeg nivoa upravljanja trenutno je manje žena nego prošle godine, i to za 7% (35,6%), dok je na upravljačkim mestima najnižeg nivoa postavljeno za 3% više žena (43,2%).

Zastupljenost žena u multinacionalnim operacijama

Srbija je u odnosu na prethodnu godinu povećala svoje učestvovanje u mirovnim operacijama, a to je dovelo i do povećanja broja pripadnika vojnih i policijskih službenika koji učestvuju u misijama UN i EU. Pripadnici MO i VS Republike Srbije trenutno učestvuju u osam multinacionalnih operacija, i to u: Kongu (MONUC/MONUSCO), Liberiji (UNMIL), Obali Slonovače (UNOCI), Kipru (UNFICYP), Libanu (UNIFIL), Bliskom istoku (UNTSO), Somaliji (Operation ATALANTA) i Ugandi (EUTM Somalia). Žene su, od ukupno jedanaest (aktuelnih i završenih) mirovnih misija u kojima je Srbija do sada učestvovala, bile u četiri multinacionalne operacije – Kongo i Kipar (aktuelne), Centralnoafrička Republika i Čad (završene misije). U multinacionalnim operacijama UN do maja 2013. godine učestvovala su ukupno 42 žene u 54 mandata, što je 19 žena više nego prethodne godine (Odgovor MO na upitnik BCBP-a, jun 2013). U DR Kongo, žene su angažovane u medicinskim timovima za evakuaciju vazдушnim putem (lekari i medicinski tehničari), dok su u Centralnoafričkoj Republici i Čadu bile angažovane u sklopu norveške lake poljske bolnice i samostalnog sanitetskog tima (na dužnostima medicinskih i stomatoloških tehničara). U odnosu na prethodni period novina je da su žene od marta 2012. godine angažovane i na vojničkim dužnostima u MNO. Do maja 2013. godine njih osam angažovano je na dužnostima profesionalnih vojnika u multinacionalnim operacijama na Kipru, dok je ukupno šest žena profesionalnih vojnika angažovano u Libanu.

Policijski službenici su trenutno angažovani u manjem broju misija, i to u Republici Liberiji, Republici Kipar i na Haitiju. Od 13 angažovanih policijskih službenika, jedna žena se trenutno nalazi u Liberiji, gde učestvuje u treningu policijskih snaga R. Liberije. Prošle godine je jedna policijska službenica Žandarmerije učestvovala u mirovnoj misiji na Kipru. Inače, od početka angažovanja policijskih snaga u

mirovnim misijama, tokom 2004. bilo je ukupno angažovano 77 policijskih službenika, od čega je bilo 10 žena ili 13%.

Osim učestvovanja u MNO, i dalje se ne sprovode ostale aktivnosti u kojima žene učestvuju u rešavanju konflikta. Prema prvom izveštaju MO o sprovođenju NAP-a, uključivanje žena iz MO i VS u rešavanje problema postkonfliktnog oporavka društva nije realizovano zbog nedostatka finansijskih sredstava. U posmatranom periodu izostalo je i imenovanje savetnika/savetnica komandanata nacionalnih kontingenata u multinacionalnim operacijama, te njihovo upućivanje u operacije. Iako još nisu imenovane osobe za vršenje ovih dužnosti, u Centru za mirovne operacije je tokom 2012. godine realizovan kurs za obuku savetnika/savetnica za rodnu ravnopravnost komandanata nacionalnih kontingenata u mirovnim operacijama. Cilj kursa bio je da osposobi polaznike/polaznice za rad na dužnostima savetnika/savetnica komandanata nacionalnih kontingenata u multinacionalnim operacijama, u skladu sa standardima UN, EU i NATO.

Preporuke

1. Potrebno je Informatore o radu državnih organa u sektoru bezbednosti redovno ažurirati podacima koji se odnose na zastupljenost žena.
2. Potrebno je unaprediti vođenje evidencije i statistike prema polu i izveštavati na osnovu istih pokazatelja kako bi podaci bili uporedivi i kako bi se mogla uočiti promena u zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti, posebno na rukovodećim radnim mestima.
3. Potrebno je sprovesti istraživanje u MO/VS i MUP-u kako bi bili ispitani razlozi zbog kojih se žene (ne)opredeljuju za odlazak u mirovne misije.
4. Prilikom izbora kandidata i kandidatkinja za učestvovanje u misijama potrebno je primeniti mere afirmativne akcije kako bi se ženama koje imaju iste kvalifikacije kao muškarci dala prednost za odlazak u misiju.
5. U narednom periodu potrebno je imenovati pripadnike/pripadnice MO i VS i MUP-a za dužnost rodnih savetnika komandanata nacionalnih kontingenata u mirovnim misijama i uputiti ih u ove operacije.

III ZAŠTITA ŽENA U SEKTORU BEZBEDNOSTI

Kada je reč o zaštiti žena od diskriminacije u sektoru bezbednosti, najviše je učinjeno na utvrđivanju postojećeg stanja, a najmanje na pokretanju inicijativa za izmenu politika i na uvođenju mera kojima bi se poboljšao položaj žena u sistemu i kojima bi se one zaštitile od (rodno zasnovane) diskriminacije. Početno istraživanje koje je obavila BIA o rodnoj ravnopravnosti i diskriminaciji u Agenciji, kao i rodna analiza u MUP-a predstavljaju glavne aktivnosti sprovedene radi procene postojećeg stanja u oblasti rodne ravnopravnosti, te radi utvrđivanja postojanja, obima i oblika polne diskriminacije. Najveću novinu u zaštiti od diskriminacije u prethodnom periodu predstavlja izbor „osoba od poverenja“. Pored toga, analitička grupa MUP-a pokrenula je inicijativu za uvođenje mera afirmativne akcije u normativnoj sferi, kojom bi trebalo da budu otkonjene prepreke koje žene ometaju u tome da karijerno napreduju. U ovom periodu državni organi vršili su i samoprocenu postojećeg sistema zaštite, te nastojali da utvrde ko je sve u sistemu bezbednosti i odbrane nadležan za postupanje u slučajevima diskriminacije.

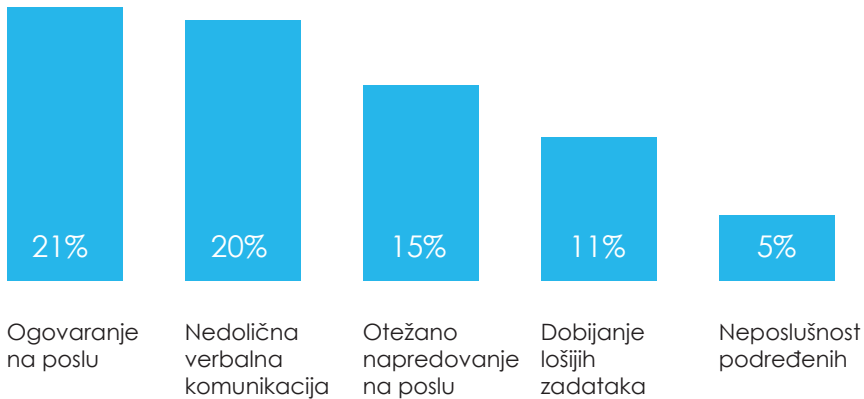
Istraživanja o rodnoj ravnopravnosti, položaju žena i polnoj diskriminaciji

Članovi istraživačkog tima BIA izradili su upitnik o rodnoj ravnopravnosti i diskriminaciji, i sproveli ga početkom ove godine na uzorku od 1.218 osoba zaposlenih u BIA. Od toga su 30% bile žene. Upitnik je popunjavan dobrovoljno i anonimno, a zaposlenima su ga distribuirale „osobe od poverenja“. Na isti način vraćeni su istraživačkom timu. Upitnik je bio podeljen na četiri celine: opšti demografski podaci, lična iskustva, poznavanje mehanizama i institucija rodne ravnopravnosti i stavovi o rodnoj ravnopravnosti. Prema tvrdnji predstavnika BIA, uzorak je bio reprezentativan i rezultati su odraz realnog stanja u Agenciji.

Rezultati istraživanja prikazani su u izveštaju BIA u maju 2013. godine. Odgovarajući na pitanje o generalnom utisku o rodnoj ravnopravnosti u Agenciji, 71% ispitanika istaklo je da je ona na dobrom, 14% da je na lošem i 2% da je na veoma lošem nivou, dok 51% misli da je rodna ravnopravnost na zadovoljavajućem nivou. Kada je ovo pitanje postavljeno samo ženama, 30% njih odgovorilo je da nisu zadovoljne, 6% da su krajnje nezadovoljne i oko 51% da su zadovoljne stanjem rodne ravnopravnosti.

Da muškarci imaju prednost pri zapošljavanju smatra 43% ispitanika, dok 54% smatra da su muškarci i žene ravnopravni pri zapošljavanju. Većina ispitanika (78%) smatra da nema razlika u visinama zarada zaposlenih koji obavljaju iste poslove, ali ipak 19% smatra da žene uglavnom rade na manje plaćenim pozicijama i da na službena putovanja uglavnom idu muškarci. Ako analiziramo dalje, 80% ispitanika smatra da muškarci imaju prednost u dobijanju pojedinih zadataka, 71% da imaju prednost na konkursima za pojedina radna mesta, a 66% smatra da muškarci imaju prednost na konkursima za rukovodeće pozicije.

Drugi deo istraživanja odnosio se na lična iskustva ispitanika. Da su lično doživeli diskriminaciju izjavilo je 7%, i to diskriminaciju prema polu (30 slučajeva), prema starosti (20), prema ličnim odnosima (13), a neki drugi vid diskriminacije doživelo je njih 26. Da je doživelo seksualno uznemiravanje požalilo se 6% ispitanica. Odgovori žena koje su iznosile lična iskustva o tome šta znači biti žena zaposlena u Agenciji dati su u sledećoj tabeli:

S obzirom na to da je značajan procenat žena rukovodilaca (u odnosu na ukupan procenat žena na rukovodećim pozicijama 11,5%) naišlo na neposlušnost podređenih, u izveštaju BIA navodi se da to u narednom periodu treba detaljnije promatrati.

Rodna ravnopravnost je veoma važna za 580 ispitanika, dok 554 ispitanika smatra da je ona manje važna, a 74 da nije važna. Upitani o tome koliko se rodnoj ravnopravnosti posvećuje pažnja, 787 ispitanika odgovorilo je da se rodnoj ravnopravnosti posvećuje dovoljno pažnje, 333 da joj se posvećuje premalo pažnje i 76 da se joj temi posvećuje previše pažnje.

Ispitanici su slabo informisani o mehanizmima za rodnu ravnopravnost izvan BIA, budući da 57% ispitanika smatra da je malo upućeno u rad mehanizama rodne ravnopravnosti van sistema, 16% nimalo, a 26% da je dosta upućeno. Nasuprot tome, ispitanici su u većini (74%) upoznati sa postojanjem i delokrugom rada mehanizma unutar Agencije. Ipak, jedna četvrtina ispitanika (25%) smatra da nije upućena u unutrašnje mehanizme rodne ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije. Za 71% ispitanika „osoba od poverenja“ (OOP) predstavlja koristan mehanizam, 6% je do sada razmišljalo da se obrati OOP-u (92% nije). U budućnosti, 70% ispitanika bi se obratilo OOP-u u slučaju diskriminacije, dok mu se 28% ne bi obratilo. Na pitanje da li je moguće poboljšati postojeće mehanizme 60% ispitanika je odgovorilo da je moguće malo poboljšati unutrašnje mehanizme, a 25% da ih je moguće dosta poboljšati.

Pored BIA, analitička grupa MUP-a sačinila je problemsku analizu pod nazivom „Žene u Ministarstvu unutrašnjih poslova – problemska analiza učešća, uticaja i zaštite žena u MUP-u Republike Srbije“. Ova analiza sadrži pregled uočenih problema u navedenim segmentima i konkretne preporuke za njihovo prevazilaženje (Odgovor MUP-a na upitnik BCBP-a, jul 2013). Za izradu analize analitička grupa je koristila odgovore na upitnik koji je dostavljen svim organizacionim jedinicama MUP-a, kao i analizu sadržaja internih dokumenata, zvaničnih dokumenata nezavisnih državnih organa, istraživanja OCD-a itd. Analiza sa preporukama dostavljena je najvišim rukovodiocima MUP-a na razmatranje (Isto). Uprava carina, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija i Ministarstvo odbrane izvestili su da u posmatranom periodu nisu sprovodili slična istraživanja niti anketiranje zaposlenih o rodnoj ravnopravnosti i diskriminaciji. U narednom periodu planirano je da ovakva istraživanja budu sprovedena u sedištu UIKS-a i u nekoliko kaznenopopravnih zavoda.

Van sistema bezbednosti i odbrane sprovedeno je malo istraživanja o temi diskriminacije žena u sektoru bezbednosti. Beogradski centar za bezbednosu politiku je, na primer, tokom 2012. godine sproveo pilot istraživanje o položaju žena u policiji i vojsci radi pokretanja rasprave o mogućim daljim koracima kojima bi bili stvoreni uslovi za ravnopravno uključivanje žena u rad ovih ustanova. Posebna pažnja u ovom istraživanju posvećena je identifikovanju formalnih i neformalnih prepreka većem zapošljavanju i napredovanju žena u ovim ustanovama, kao i ocenjivanju poverenja u postojeće zaštitne mehanizme unutar i van ovih ustanova, koji bi trebalo da omoguće onim zaposlenima koju su bili oštećeni i diskriminisani da zaštite svoja prava. Rezultati istraživanja objavljeni su u publikaciji „Uvek žena, nikad koleginica“.¹⁵ Rezultati istraživanja potvrdili su rezultate ranijih istraživanja, u kojima su identifikovani neki oblici diskriminacije žena.

15 <http://www.bezbednost.org/upload/document/uvek_zena_nikad_koleginica.pdf>

Mehanizmi zaštite zaposlenih od diskriminacije

Iako je Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zabrani diskriminacije usvojen još 2009. godine, njihova primena u institucijama svedena je uglavnom na informisanje o postojanju zakonodavnog okvira. Zaposleni se o diskriminaciji, pravnom okviru i mehanizmima zaštite informišu na sledeće načine: pri ulasku u sistem bezbednosti i odbrane, upoznavanjem svih zaposlenih o pravnom okviru, izradom i distribucijom posebne brošure, kao što je to u slučaju u BIA, organizovanjem obuka ili predavanja o toj temi.

Pored unapređenja informisanja zaposlenih, u prethodnom periodu učinjen je važan korak i u proceni postojećeg stanja zaštite od diskriminacije, što može da posluži kao polazna tačka za formulisanje preporuka za unapređenje sistema zaštite prava zaposlenih u sektoru bezbednosti. Naime, državni organi su tokom internih konsultacija, kakve su bile stručne konsultacije u Ečki u oktobru 2012¹⁶, označili ko je sve u sistemu bezbednosti nadležan da postupa u slučajevima diskriminacije žena i procenjivali efikasnost postojećeg sistema zaštite. Na osnovu rezultata rada sa stručnih konsultacija i odgovora državnih organa na upitnik BCBP-a, može se konstatovati da postoji veliki broj unutrašnjih mehanizama za zaštitu zaposlenih od diskriminacije. Od svih mehanizama zaposleni su se, radi zaštite od diskriminacije, do sada najviše obraćali neposrednom rukovodiocu.

16 Više informacija o ovom događaju videti u poglavlju koje se odnosi na edukacije zaposlenih u sektoru bezbednosti.

Tabela 1: Postojeći mehanizmi kontrole zakonitosti rada i zaštite prava zaposlenih

MUP	<ul style="list-style-type: none"> • Sektor unutrašnje kontrole policije • Biro za pritužbe i predstavke • Služba za psihološku prevenciju • Program „kolege za podršku“ • Savetnica za rodnu ravnopravnost • Lice za podršku, lica za ulogu posrednika u postupku za zaštitu od zlostavljanja na radu • Besplatna pravna pomoć koju pružaju sindikati
MO i VS	<ul style="list-style-type: none"> • Službeni razgovor sa prvim pretpostavljenim, kao i sa drugim pretpostavljenim • Inspektorat odbrane • Institucija generalnog inspektora za Vojnobezbednosnu i Vojnoobaveštajnu agenciju • Institucija unutrašnje kontrole za VOA i VBA • Lice za podršku, lica za ulogu posrednika u postupku za zaštitu od zlostavljanja na radu • Psiholozi • SOS linija u Vojnoj akademiji • Komandir • Personalci • Preventivno mentalno-higijenski timovi (psiholog, komandir bataljona, komandir čete) • Sindikat
BIA	<ul style="list-style-type: none"> • Unutrašnja i budžetska kontrola • Odeljenje za zdravstveno-psihološku prevenciju • Tri lica za podršku, lica za ulogu posrednika u postupku za zaštitu od zlostavljanja na radu (psiholozi) • Dvadeset i tri „osobe od poverenja“
UC	<ul style="list-style-type: none"> • Odeljenje za ljudske resurse • Odeljenje za unutrašnju kontrolu • Osamnaest lica za podršku, lica za ulogu posrednika u postupku za zaštitu od zlostavljanja na radu • Neposredni rukovodilac
UIKS	<ul style="list-style-type: none"> • Odeljenje za nadzor • Trideset i jedno lice za podršku • Lica za ulogu posrednika u postupku za zaštitu od zlostavljanja na radu (pravnici) • Sindikat • Neposredni rukovodilac • Trideset i jedna „osoba od poverenja“

Teško je utvrditi obim i učestalost polne diskriminacije u sektoru bezbednosti, budući da ne postoji statistika o tome, a ponekad su podaci koji su dostupni iz različitih izvora veoma oprečni. Ilustracije radi, na osnovu odgovora MUP-a, a prema podacima Sektora unutrašnje kontrole, u prvoj polovini 2013. godine primljena je 41 predstavka, u kojoj je ukazano na problem zlostavljanja policijskih službenika na radu, ali se ne može izvući precizna statistika o tome koliko su predavki podnele žene, budući da je skoro četvrtina predavki anonimna. Ipak, predavke za mobing trenutno su pismeno podnele četiri žene i u toku je proces postupanja po njima (Odgovor MUP-a na upitnik BCBP-a, jul 2013). Međutim,

ovo Ministarstvo nije izvestilo o tome da li je bilo prijavljenih slučajeva rodno zasnovane diskriminacije. Prema navodima predsednice MSKT-a i ujedno savetnice za rodnu ravnopravnost, u MUP-u je do sada evidentirano 17 slučajeva rodno zasnovane diskriminacije, koji su, kako je istaknuto, rešeni „u okviru kuće“.¹⁷ Na osnovu ovog primera dolazi se do zaključka da nema objedinjenih podataka o broju podnetih prijavi i procesuiranih slučajeva diskriminacije i da bi u narednom periodu trebalo poboljšati prikupljanje, klasifikaciju i rodno osetljivu analizu ovih podataka.

Uvođenje „osoba od poverenja“ u sektor bezbednosti

„Osobe od poverenja“ predstavljaju mehanizam rodne ravnopravnosti. Prema NAP-u, ove osobe treba da posreduju, savetuju i preduzimaju mere radi rešavanja konkretnih spornih pitanja iz oblasti rodne ravnopravnosti i diskriminacije. Ovaj mehanizam još nije potpuno uveden u sektor bezbednosti zato što „osobe od poverenja“ nisu izabrane u svim državnim ogranima. Pored toga, iako su „osobe od poverenja“ izabrane u BIA i UIKS-u još nije usvojen interni propis ili instrukcija kojom se ovaj mehanizam formalno uvodi u sistem i na osnovu koje će biti jasno utvrđeni njihovi zadaci i opis poslova. Da bi izabrane osobe počele da rade punim kapacitetom, neophodno je sprovesti i obuku. Za sada je realizovana jedna obuka za trenere, u organizaciji UN Women, koji će obučavati „osobe od poverenja“ u njihovim institucijama i osposobiti ih za rad. Imajuću u vidu prethodno pomenuto, može se konstatovati da ovo još nije potpuno funkcionalan i efikasan mehanizam zaštite od diskriminacije.

Inicijative za izmenu diskriminatornih politika

U prethodnom periodu došlo je do izmene Zakona o policiji, čime je otklonjena faktička neravnopravnost žena kada je reč o napredovanju u službi. Ta neravnopravnost odnosila se na trudničko bolovanje i porodijsko odustvo koje je duže od šest meseci a koje je uticalo na sporo napredovanje u viši čin ili zvanje. Pored toga, ukinute su kvote za prijem žena na osnovnu policijsku obuku i na KPA, ali ne i na studije koje se finansiraju iz budžeta.

Pored inicijative državnih organa, BCBP je kao organizacija civilnog društva pokrenula inicijativu pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti za promenu diskriminatornih politika Ministarstva odbrane i Vojske Srbije i Kriminalističko-policijske akademije.

Ministarstvo odbrane je 15. februara 2013. godine raspisalo konkurs za prijem civilnih kandidata u Vojnu akademiju i Medicinski fakultet VMA Univerziteta

¹⁷ Informacija izneta u toku sastanka koji je održan u Narodnoj skupštini 22. jula 2013. godine.

odbrane u Beogradu. Uslovi konkursa¹⁸ za prijem kandidata na školovanje u Vojnoj akademiji (VA) diskriminišu kandidate prema polu i bračnom statusu. Uslovi konkursa za prijem kandidatkinja na osnovne studije na KPA finansirane iz budžeta, takođe, diskriminišu kandidate prema polu.¹⁹

Naime, u opštim uslovima konkursa za upis na VA navodi se da kandidati, pored toga što treba da budu državljani Republike Srbije, moraju biti zdravstveno sposobni za školovanje, protiv njih ne sme da se vodi krivični postupak, ne smeju biti osuđivani za krivična dela, moraju da ispunjavaju uslov da nisu u bračnoj ili vanbračnoj zajednici. Takođe, prilikom konkurisanja kandidati moraju da podnesu „izjavu da nisu oženjeni/udate, odnosno da ne žive u vanbračnoj zajednici i da nemaju dece, koju popunjavaju u teritorijalnom organu Regionalnog centra Ministarstva odbrane prilikom konkurisanja“. Ovim uslovom krši se Zakon o zabrani diskriminacije, koji u čl. 19 propisuje da je „zabranjeno (je) licu ili grupi lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, otežati ili onemogućiti upis u vaspitno/obrazovnu ustanovu, ili isključiti ih iz ovih ustanova, otežati ili uskratiti mogućnost praćenja nastave i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, razvrstavati učenike po ličnom svojstvu, zlostavljati ih i na drugi način neopravdano praviti razliku i nejednako postupati prema njima“.

Takođe, Ministarstvo odbrane je u tekstu konkursa navelo da će u školskoj 2013/2014. godini od predviđenog broja kandidata, a u skladu sa potrebama sistema odbrane, biti primljeno do 15% kandidata ženskog pola. Postavljanje gornje granice za prijem kandidata predstavlja diskriminaciju i nije u skladu sa zakonodavnim okvirom, kao ni sa strateškim dokumentima iz oblasti rodne ravnopravnosti i bezbednosti. Od otvaranja ove ustanove za školovanje devojaka 2007. godine, broj devojaka zainteresovanih za školovanje se povećavao, a propisane kvote stizale su do 20% ukupnog broja primljenih. Kvote su pravdane nejasnom sintagmom „potrebe sistema“ i korišćene kao najviši broj ili procenat kandidatkinja koji može da bude upisan na školovanje u VA. Pošto su javno dostupne samo rang-liste primljenih kandidata, teško je utvrditi da li su ovakvom praksom korišćenja kvota diskriminisane i kandidatkinje koje su uspunjavale uslove i postigle bolji uspeh na prijemnom od kolega. Ni u jednom od navedenih aktuelnih i prethodnih konkursa nije propisano šta su „potrebe sistema“ i na osnovu kojih kriterijuma i procedura se propisuju kvote za prijem kandidata ženskog pola na školovanje u VA. Slična praksa postoji i na KPA, gde je predviđeno da na studijski program osnovnih akademskih studija od 60 studenata koji se finansiraju iz budžeta može biti primljeno samo 15 studentkinja.

18 <http://www.va.mod.gov.rs/documents/konkurs2013/Integralni_tekst_konkursa_sajt_va.pdf>

19 Konkurs za upis studenata u prvu godinu osnovnih studija na KPA. <<http://www.kpa.edu.rs/cms/index.php/infookkursima/osnovnestudije>>.

Na osnovu opisanih slučajeva diskriminacije, BCBP je podneo pritužbu Poverenici za zaštitu ravnopravnosti, koja je u junu 2013. godine donela mišljenje na osnovu kojeg je konstatovano postojanje diskriminacije u oba slučaja, tj. kršenje Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti polova.²⁰ Poverenica je u skladu sa tim uputila preporuku da se tekst oba konkursa mora uskladiti sa antidiskriminacionim propisima, tako što će se ukloniti uslov kojim je određen maksimalan broj studentkinja koje mogu biti primljene na KPA a koje se finansiraju iz budžeta, odnosno tako **što će biti uklonjena upisna kvota kojom je propisana gornja granica od 15% za upis kandidatkinja na VA**, kao i tako što će biti uklonjeni uslovi koji se odnose na bračni i porodični status kandidata.

Kvote predstavljaju posebne mere koje država može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima. Imajući u vidu da su žene znatno manje zastupljene u oficirskom kadru VS i operativnom sastavu MUP-a, kvote bi trebalo koristiti kao garanciju prijema najmanjeg broja kvalifikovanih žena na školovanje u ove dve institucije. Ovo ne zahteva menjanje uslova za prijem, već samo kontinuirano angažovanje ova dva ministarstva i dve obrazovne ustanove na promovisanju vojne i policijske karijere među devojkama. Ovakva praksa bila bi u skladu sa politikom jednakih mogućnosti, koja je zaštićena Ustavom (član 16), Zakonom o zabrani diskriminacije (članovi 14, 21 i 53) i Zakonom o ravnopravnosti polova (članovi 7 i 11).

Planirani procenat kandidata ženskog pola za školovanje na VA i KPA u suprotnosti je i sa ciljevima Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 SB UN – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji, koji je Vlada Republike Srbije usvojila 23. decembra 2010. godine. U drugom poglavlju NAP-a 1325, koje se odnosi na povećanje broja žena u sektoru bezbednosti i njihovog uticaja na pitanja koja se odnose na mir i bezbednost, na strani 33 navodi se poseban cilj 2.2. koji glasi: „Obezbediti adekvatnu zastupljenost žena ugradnjom kvota od minimum 30% za prijem žena na sve nivoe školovanja na Vojnoj akademiji i na Kriminalističko-policijskoj akademiji i uskladiti njihovo stručno usmerenje i obuku sa zahtevima struke i ciljevima Nacionalnog akcionog plana.“

²⁰ Za MO, Mišljenje sa preporukom Poverenice za zaštitu ravnopravnosti (br. 07-00-114/2013-02, 26. jun 2013).

²¹ Za KPA, Mišljenje sa preporukom Poverenice za zaštitu ravnopravnosti (br. 07-00-148/2013-02, 21. jun 2013).

Preporuke

1. Poželjno je da, osim BIA i MUP-a, i drugi državni organi, koji do sada nisu utvrdili postojeće stanje rodne ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije, izrade upitnik o rodnoj ravnopravnosti i diskriminaciji i sprovedu anketiranje svih zaposlenih ili reprezentativnog uzorka ukupnog broja zaposlenih.
2. Potrebno je kontinuirano raditi na podizanju svesti i informisanju svih zaposlenih u sistemu bezbednosti i odbrane o diskriminaciji i mogućnostima zaštite od diskriminacije.
3. Potrebno je da državni organi dovrše izradu i usvajanje akta kojim se definišu nadležnosti, opis posla i zadaci „osoba od poverenja“. Nakon toga, potrebno je izabrati „osobe od poverenja“ u onim državnim organima koje to do sada nisu učinile.
4. Potrebno je da Ministarstvo odbrane i KPA postupe u skladu sa mišljenjem i preporukom Poverenice za zaštitu ravnopravnosti i uklone uslov kojim je određen najveći broj studentkinja na KPA koje se finansiraju iz budžeta, odnosno da uklone upisnu kvotu kojom je propisana gornja granica od 15% za upis kandidatkinja na VA, kao i uslov koji se odnosi na bračni i porodični status kandidata.

IV EDUKACIJA PRIPADNIKA SEKTORA BEZBEDNOSTI

Edukacija zaposlenih u sektoru bezbednosti o temama iz oblasti rodne ravnopravnosti bila je ključni segment u primeni NAP-a u prethodnom periodu. Od brojnih ciljeva predviđenih NAP-om, edukacija je u narednom periodu jedan od prioriteta, u čijem sklopu nije samo edukacija institucionalnih tela i uspostavljenih mehanizama rodne ravnopravnosti unutar sistema nego i edukacija rukovodilaca.

U toj oblasti realizovano je nekoliko tipova obuka za različite profile zaposlenih državnih službenika u državnim organima, koji su nadležni za sprovođenje NAP-a za primenu 1325. U dosadašnjem programu edukacije najviše je učinjeno u edukaciji državnih službenika koji su članovi analitičkih grupa i istraživačkih timova. Delimično je realizovana obuka novoizabranih „osoba od poverenja“, kao i drugih službenika koji su u svojim institucijama zaduženi za praćenje i izveštavanje o sprovođenju NAP-a. Iako je edukacija sprovedena tokom 2012. i 2013, broj obuka i onih koji ih pohađaju i dalje je mali. To posebno može biti uočljivo ukoliko uporedimo, na primer, broj edukovanih osoba o rodnoj ravnopravnosti iz Ministarstva odbrane i Ministarstva unutrašnjih poslova sa ukupnim brojem zaposlenih u tim institucijama. Budući da edukacije rukovodilaca i šireg kruga zaposlenih u prethodnom periodu nije bilo, ona se planira za naredni period. Izuzetak predstavlja MUP koji je u 2012. sproveo dva seminara za rukovodioce.

Svi državni organi imaju svoje obrazovno-istraživačke centre²¹ i, po zvaničnim informacijama, obučeni određeni broj predavača. Ipak, dosadašnju edukaciju pripadnika sektora bezbednosti uglavnom su sprovodili nezavisni eksperti/kinje, kao i predstavnici organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija u Srbiji (poput UN Women, UNDP/SEESAC, OEBS Misije u Srbiji), a uz ključnu stručnu i finansijsku podršku međunarodne organizacije UN Women. Treninzi i obuke su u većini sprovedeni radi podizanja svesti zaposlenih i omogućavanja sticanja novih znanja o rodnoj ravnopravnosti, kao i da potpomognu izgradnju kapaciteta državnih službenika kako bi oni u sistemu dalje sprovodili obuke.

Upitno je koliko su zaposleni u mogućnosti da uspešno prenesu znanja stečena na obukama svojim kolegama i kolegamicama ukoliko edukacija o rodnoj ravnopravnosti i Rezoluciji 1325 ne postane deo formalnog sistema obrazovanja, tj. ne uđe u

21 Obrazovno-istraživački centar BIA, Školski centar Uprave carina, Centar za obuku i stručno usavršavanje UIKS-a, Uprava za stručno obrazovanje, osposobljavanje, usavršavanje i nauku MUP-a.

plan i program edukacije zaposlenih na svim nivoima školovanja i usavršavanja. Osim obaveze da izveste neposredne rukovodiocce o prisustvu na nekoj obuci, retki su državni organi koji su izveštavali da su pripadnici koji su prošli neki vid edukacije iz ove oblasti organizovali interne obuke i predavanja za druge zaposlene ili rukovodiocce. Na primer, BIA je izvestila da su održane kratki zajednički informativni sastanci članova istraživačkog tima i „osoba od poverenja“.

U odnosu na prethodni period izveštavanja ostvareni su veći pomaci ka uvođenju rodne perspektive u školovanje i obuku u sektoru bezbednosti. Teme iz oblasti rodne ravnopravnosti uvrštene su u nastavne planove i programe na svim nivoima školovanja i usvršavanja u sektoru bezbednosti, ali fond časova posvećen ovim temama i dalje je skroman. Prioritet u narednom periodu trebalo bi da bude obuka rukovodilaca, pošto su državni službenici koji prate sprovođenje NAP-a i o njemu izveštavaju upoznati sa temom rodne ravnopravnosti. Pored toga, potrebno je proširiti krug pripadnika u sektoru bezbednosti i u obuke vezane za rodnu ravnopravnost, diskriminaciju i rodno zasnovano nasilje uključiti što veći broj zaposlenih na svim nivoima, ne samo u sedištu već i u područnim upravnima, regionalnim centrima i sl. Bilo bi poželjno da članovi analitičkih grupa prođu dodatne obuke o metodama prikupljanja podataka i pisanju izveštaja na osnovu kvalitativnih i kvantitavnih indikatora, kao i o evaluiranju kako bi bilo osigurano uspešno sprovođenje NAP-a. Za sada nedostaju obuke savetnika/ca za rodnu ravnopravnost i „osoba od poverenje“, te ih je u narednom periodu potrebno osmisliti. Stručnu podršku u ovom procesu mogu pružiti predstavnici civilnog društva i međunarodnih organizacija u Srbiji.

Većina institucija navodi da manjak finansijskih sredstava predstavlja jedan od glavnih problema za sprovođenje obuka. Ipak, imajući u vidu da u izveštaju državnih organa stoji da su ciljevi NAP-a koji se odnose na obuku ušli u redovan nastavni plan i program obuke zaposlenih, opravdano je pretpostaviti da finansijska sredstva za ovu namenu ipak treba da budu odvojena iz budžeta organa. Moguće je, međutim, pretpostaviti da će međunarodne organizacije, poput organizacije UN Women, Misije OEBS-a u Srbiji i UNDP/SEESAC-a, ali i organizacije civilnog društva u Srbiji, i tokom narednog perioda podržati državne organe, imajući u vidu da su dosadašnje obuke sprovedene uz njihovu pomoć i saradnju.

Pregled realizovanih obuka

Tokom 2012. i 2013. godine realizovane su međusektorske obuke za pripadnike državnih organa nadležnih za praćenje NAP-a, kao i obuke u pojedinačnim ministarstvima. U nastavku teksta biće predstavljene najznačajnije obuke, koje su tokom ovog perioda sprovedene.

Kada je reč o međusektorskim obukama, izdvajaju se obuke članova analitičkih grupa i istraživačkih timova, stručne konsultacije posvećene uvođenju antidiskri-

minacionog mehanizma u sektor bezbednosti pod nazovom „osobe od poverenja“, kao i kurs o rodu u multinacionalnim operacijama.

Obuka analitičkih grupa i istraživačkih timova, koja je započeta početkom 2012. godine, sprovedena je i u toku 2013. godine uz podršku organizacije UN Women. Do sada su realizovane ukupno četiri obuke analitičkih grupa, od kojih su dve sprovedene u toku 2012. godine, a dve u prvoj polovini 2013. godine.²² Analitičke grupe su se do sada bavile sledećim temama: rod i sektor bezbednosti, pojam diskriminacije, rodna analiza, metode i tehnika prikupljanja i obrade podataka, rodno osetljiva statistika, položaj žena u sektoru bezbednosti, praćenje i izveštavanje o sprovođenju NAP-a.

Pored obuke analitičkih grupa, početkom oktobra 2012. organizovane su stručne konsultacije pod nazivom „Uvođenje osoba od poverenja u sektor bezbednosti“. Ciljevi ovih konsultacija bili su pružanje podrške državnim institucijama prilikom uvođenja antidiskriminacionog mehanizma, povećanje razumevanja značaja zaštite žena u sistemu bezbednosti od bilo kog oblika diskriminacije, analiza postojećih mehanizama za zaštitu prava zaposlenih u sektoru bezbednosti, čime je trebalo utvrditi da li oni i na koji način pružaju zaštitu od diskriminacije. Takođe, cilj je bio i jačanje saradnje između institucija kako bi se poboljšao položaj žena u sektoru bezbednosti, razmena iskustava i primera dobre prakse. Pored toga, krajem marta 2013. godine organizovana je obuka državnih službenika o zaštiti od diskriminacije. Oni bi u narednom periodu trebalo da na osnovu stečenih znanja i veština obuče i osposobe za rad „osobe od poverenja“. Ishod ove obuke bio je i izrada i usvajanje instrukcije koja bi definisala nadležnosti i opis posla „osobe od poverenja“, kao i izrada priručnika za njihovu obuku. Budući da su državni organi uočili važnost uvođenja jednog ovakvog mehanizma u sistem bezbednosti i odbrane, planira se organizovanje još jednih konsultacija ili jedne obuke do kraja 2013. godine. Rad na uvođenju mehanizma „osobe od poverenja“ podržava organizacija UN Women, u saradnji sa kancelarijom Poverenice za ravnopravnost.

Specijalistički kurs o rodu u multinacionalnim operacijama²³ za pripadnike Ministarstva odbrane i Ministarstva unutrašnjih poslova organizovan je u aprilu 2013.²⁴

22 Obuke analitičkih grupa u februaru i septembru 2012, odnosno krajem januara i u maju 2013.

23 Kurs je realizovan od 1. do 5. aprila 2013. Više informacija o kursu pogledati na: <http://www.vs.rs/index.php?news_article=3c852caa-9ac0-11e2-a05a-00163e135009>.

24 Prvi kurs za obuku rodnih savetnika komandanata nacionalnih kontigenata u mirovnim misijama realizovan je od 2. do 6. aprila 2012. Na prvom kursu trebalo je da se profesionalna vojna lica, vojni i državni službenici, kao i policijski službenici obuče za vršenje uloge rodnih savetnika i savetnica, koju bi ostvarili u multinacionalnim komandama i štabovima, te u komandama i štabovima nacionalnih kontigenata u multinacionalnim operacijama, a u skladu sa standardima UN, EU i NATO. Više informacija o kursu pogledati na:

<http://www.vs.rs/index.php?news_article=c4c0475c-ce10-102f-8d2f-000c29270931>.

Kurs je trebalo da obezbedi uvođenje rodne perspektive u planiranje i realizaciju zadataka i aktivnosti u multinacionalnim operacijama, kao i bolje sagledavanje rodni potreba i problema lokalnog stanovništva u zemljama u kojima se operacija izvodi. Ovogodišnji kurs završilo je ukupno 30 učesnika, i to 15 pripadnika MO i VS, i 5 pripadnika MUP-a. S obzirom na to da je kurs bio otvoren i za predstavnike akademske zajednice koji prate ili koji se bave multinacionalnim operacijama, obuku su završila i dva pripadnika Kriminalističko-policijske akademije, dva polaznika Fakulteta bezbednosti i jedan polaznik Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Kurs je jedinstven po tome što su u ulozi predavača i instruktora bili stručnjaci iz organizacija civilnog društva, što do sada nije bio slučaj prilikom priprema za odlazak u mirovne misije. Pored toga, pripadnici sektora bezbednosti učestvovali su kao predavači na oba kursa. Ovaj specijalizovani kurs još nije uvršten u Godišnji plan školovanja i usavršavanja u MO i VS, ali je pokrenuta procedura da bude uključen. Pored ovog, na kursevima za učestvovanje u multinacionalnim operacijama, koji se realizuju u Centru za mirovne operacije (CMO) Vojske Srbije, redovno se izučavaju teme vezane za zaštitu žena i devojaka od nasilja u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama, kao i druga rodno senzitivna problematika. Sve to obavlja se prema „Osnovnom standardizovanom modulu UN za obuku za multinacionalne operacije“.

Prema značaju koji su imali u pojedinačnim institucijama izdvajaju se seminari za rukovodioce MUP-a, koji su organizovani 2013. godine.

Do sada su organizovana dva od tri ciklusa edukacije za rukovodioce u MUP-u. Prvi seminar, koji je realizovan u saradnji sa DCAF-om i Misijom OEBS u Srbiji, bio je posvećen temi rodne ravnopravnosti i diskriminacije, te međunarodnim standardima u radu policije. Drugi seminar bio je posvećen uvođenju rodne perspektive u policijski rad, a za oktobar je planirana realizacija obuke o podržavanju podizanja svesti o jednakosti polova. Drugi i treći ciklus realizuju se u okviru Programa saradnje između Švedskog nacionalnog policijskog odbora i MUP-a, a uz podršku Švedske razvojne pomoći (SIDA). Mimo toga, u junu 2013. održan je seminar za rukovodioce strateškog i srednjeg nivoa o diskriminaciji. Na seminaru je bilo 160 rukovodilaca iz sedišta MUP-a i Policijskih uprava. Organizovala ga je savetnica za rodnu ravnopravnost MUP-a, u saradnji sa ženama ekspertima za oblast diskriminacije, kao i u saradnji sa Poverenicom za zaštitu ravnopravnosti.

Seminari koji se bave temama rodne ravnopravnosti organizovani su i u policijskim upravama, Kriminalističko-policijskoj akademiji, Centru za osnovnu policijsku obuku u Sremskoj Kamenici. Kriminalističko-policijska akademija je na osnovu Sporazuma zaključenog sa Ministarstvom rada, zapošljavanja i socijalne politike realizovala ukupno 15 seminara na temu „Rodna ravnopravnost i rodno

zasnovano nasilje“. Ciljna grupa ovih seminara bili su operativni i uniformisani službenici MUP-a.

Planirano je da u narednom periodu u nastavni plan i program KPA bude uveden predmet iz oblasti rodne ravnopravnosti, da u okviru programa za stručno usavršavanje budu organizovani seminari za policijske službenike o rodnoj ravnopravnosti i nasilju u porodici, da bude nastavljena edukacija rukovodećeg kadra i sl.

Pored toga, Ministarstvo odbrane sprovelo je mnogo aktivnosti koje su sadržale i edukativnu komponentu o rodnoj ravnopravnosti. Na primer, na Vojnoj akademiji organizovan je krajem maja 2012. godine okrugli sto na temu „Rod i ljudska bezbednost – sprečavanje konflikata i razvoj tolerancije“. Na njemu je bilo oko 80 kadeta i kadetkinja. Zatim, realizovana su izlaganja generalice Marije Keli, komandanta Nacionalne garde Ohajo iz SAD, o rodnoj ravnopravnosti, kao i pripadnika oružanih snaga Kraljevine Holandije o njihovom iskustvu angažovanja žena u oružanim snagama i u multinacionalnim operacijama.

Podizanju znanja i kapaciteta pripadnika sektora bezbednosti doprineli su i predstavnici organizacija civilnog društva, i to ne samo kao predavači na internim obukama nego i kao organizatori edukativnih seminara, treninga, javnih rasprava i tome slično. Najaktivnije organizacije u prethodnom periodu bile su Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) i Beogradski fond za političku izuzetnost (BFPE). Kako bi podržao primenu NAP-a, BCBP je organizovao nekoliko okruglih stolova o položaju žena u sektoru bezbednosti i o mehanizmima zaštite od diskriminacije, kao i o iskustvima drugih zemalja u primeni Rezolucije 1325. Na njima su pored ostalih učestvovali i predstavnici sektora bezbednosti. Beogradski fond za političku izuzetnost je takođe sproveo nekoliko seminara o sprovođenju Rezolucije 1325, koji su bili usmereni na izgradnju kapaciteta političarki da se bave ovom temom.²⁵ Štaviše, Fond je pomogao formiranje Ženske parlamentarne mreže, realizujući projekat „Žene za demokratiju i jednakost“, uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Srbiji, Ambasade Finske u Srbiji i Misije OEBS-a u Srbiji. Narodne poslanice su, ostvarujući ovaj program, dobile priliku da se tokom niza seminara upoznaju sa stanjem ženskih prava u Srbiji i da radioničarskim radom ostvare niz konkretnih koraka ka formiranju ženske parlamentarne mreže. Radi razmene iskustva organizovano je studijsko putovanje u Finsku, na kome su naše poslanice dobile priliku da se bliže upoznaju sa radom finskog Parlamenta i da podele iskustva sa predstavnicama Ženskog kokusa u Finskoj.

Pored toga, ove dve organizacije su 2012. organizovale drugi po redu međunarodni događaj pod nazivom Beogradski bezbednosni forum²⁶, u okviru kog je značajna pažnja posvećena primeni Rezolucije 1325 u Srbiji i svetu. Za zaštitu gra-

25 <<http://www.bfpe.org/sr/aktuelno/249-zene01>>

26 <<http://www.belgradeforum.org/>>

đanki u Srbiji suštinski su važne obuke policijskih službenika o trgovini ljudima i zaštiti žrtava, kao i obuke o nasilju u porodici, koje dugi niz godina sprovode organizacija ASTRA, odnosno Autonomni ženski centar.

Preporuke

1. Potrebno je osmisлити model obuke za rukovodioce iz oblasti rodne ravnopravnosti, imajući pri tome u vidu odgovornost i obim poslova koje oni obavljaju.
2. Potrebno je povećati fond časova posvećen temama iz oblasti rodne ravnopravnosti na svim nivoima školovanja i usvaršavanja u sektoru bezbednosti.
3. Potrebno je nastaviti i intenzivirati obuke za članice i članove analitičkih grupa u institucijama, koje su vezane za teme kao što su raspodela budžeta u skladu sa rodno osetljivim pitanjima, rodna analiza, diskriminacija, rodno zasnovano nasilje, upotreba rodno osetljivog jezika itd.
4. Potrebno je organizovati zajedničku obuku za osobe koje obavljaju posao savetnika/ce za rodnu ravnopravnost ministara/direktora.
5. Potrebno je osmisлити i realizovati nastavni plani i program obuke za izabrane ili imenovane „osobe od poverenja“.
6. Državni organi mogli bi da obezbede dodatna finansijska sredstva za sprovođenje ciljeva i aktivnosti predviđenih NAP-om pisanjem projekta i apliciranjem za fondove Evropske unije.

V UKLJUČENOST CIVILNOG DRUŠTVA U SPROVOĐENJE NACIONALNOG AKCIONOG PLANA

Organizacije civilnog društva u prethodnom izveštaju najviše zamerki imale su na netransparentnost sprovođenja NAP-a i na nedovoljno poverenje sektora bezbednosti u njihova rad, što ove organizacije sprečava da se potpuno uključe u fazu kreiranja i sprovođenja bezbednosnih politika. U odnosu na prethodni period nije došlo do značajnog povećanja transparentnosti rada državnih organa koji su zaduženi za primenu NAP-a, ali su učinjeni pozitivni pomaci ka „otvaranju“ državnih organa prema predstavnicima civilnog društva. To otvaranje je podrazumevalo započinjanje dijaloga između organizacija civilnog društva i državnih organa, odnosno MSKT-a o primeni NAP-a u Srbiji radi uspostavljanja redovne komunikacije o Rezoluciji 1325. Kao zvanični početak dijaloga uzima se susret predstavnika zainteresovanih organizacija i nadležnih državnih institucija u decembru 2012. godine, koji je inicirao BCBP, a u čiju organizaciju su se uključili MSKT i Kancelarija Vlade Republike Srbije za saradnju sa civilnim društvom.²⁷ Na skupu je oko osamdeset predstavnika civilnog društva, državnih organa i međunarodnih organizacija bilo u prilici da razmeni iskustva u dosadašnjem bavljenju rodnom ravnopravnošću i bezbednošću u Republici Srbiji. Tokom rada u grupama, takođe, raspravljalo se o prilikama za međusobnu saradnju u sprovođenju NAP-a, nasilju nad ženama i ostvarenju ciljeva NAP-a, koji podrazumevaju zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije, kao i o višestrukoj diskriminaciji marginalizovanih grupa u Srbiji i načinima za unapređenje njihove bezbednosti. Konferencija je trebalo da bude prvi korak ka uspostavljanju platforme za kontinuiranu komunikaciju i saradnju državnih organa sa predstavnicima civilnog društva u sprovođenju NAP-a. I pored dobre namere da se uspostavi dijalog između OCD-a i države, saradnja između sektora bezbednosti i civilnog društva u Srbiji odvija se i dalje bez jasno utvrđenih pravila i kriterijuma za informisanje, konsultovanje ili dijalog sa organizacijama civilnog društva. Još nije uspostavljen održivi mehanizam za značajnije uključivanje OCD-a u sprovođenje NAP-a, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou. Usled toga, proces sprovođenja NAP-a

²⁷ <<http://bezbednost.org/Vesti-iz-BCBP/4991/Civilno-drustvo-se-kroz-dijalog-sa-drzavom.shtml>>

nije dovoljno inkluzivan i otvoren za sve zainteresovane predstavnike civilnog društva, koji žele da se uključe u proces.

Kako bi postojeće stanje bilo unapređeno, BCBP je inicirao novi krug konsultativnih sastanaka sa zainteresovanim predstavnicima organizacija civilnog društva koje se bave bezbednošću i zaštitom ljudskih prava, posebno ženskim pravima. Cilj ovih sastanaka bio je pronalaženje najboljeg načina za uspostavljanje redovnog kanala komunikacije između organizacija civilnog društva, posebno ženskih OCD-a i državnih organa u sektoru bezbednosti o sprovođenju NAP-a za primenu Rezolucije 1325, kao i o srodnim temama.

Nakon prvih konsultacija, održanih u junu 2013, zaključeno je da i dalje treba insistirati na tome da državne institucije ispune minimalne zahteve OCD-a kako bi bili stvoreni preduslovi za veće uključivanje OCD-a u nadzor sprovođenja NAP-a. Ti zahtevi podrazumevaju da:

- Svi državni organi koji su nadležni za sprovođenje NAP-a treba svoje godišnje planove i izveštaje o realizaciji ciljeva i aktivnosti predviđenih NAP-om da učine javno dostupnim;
- Multisektorsko telo, ili Politički savet za sprovođenje NAP-a, traba da, makar jednom godišnje, organizuje sastanak sa predstavnicama civilnog društva, na kojem bi se razgovaralo o sprovođenju NAP-a.

Pored ovih zahteva, tokom konsultacija je zaključeno da je potrebno proširiti teme ovogodišnjeg dijaloga OCD-a i države. Pored formulisanja minimalnih zahteva, nakon konsultacija došlo se do zaključka da je potrebno izgraditi poverenje između samih OCD-a i stvoriti neformalne mreže organizacija, koje su zainteresovane za sprovođenje i/ili praćenje sprovođenja NAP-a.

Uspostavljanje bolje međusobne saradnje i uključivanje OCD-a u sprovođenje NAP-a i dalje otežava to što u sektoru bezbednosti ne postoji dovoljno znanja o organizacijama civilnog društva, odnosno o tome kojim se sve temama OCD bave i na koji način mogu doprineti poboljšanju rada pojedinih institucija. Pored toga, predstavnici državnih organa u sektoru bezbednosti ne znaju dovoljno o načinima i modelima organizovanja konsultacija i drugih oblika saradnje sa organizacijama civilnog društva. Nisu ni sve organizacije civilnog društva upoznate sa funkcionisanjem državnih organa u sektoru bezbednosti i sa načinima na koje mogu sa njima komunicirati. Ovo može biti prevaziđeno organizovanjem posebnih edukativnih seminara za predstavnike civilnog društva o sektoru bezbednosti i, obrnuto, seminara za predstavnike sektora bezbednosti o organizacijama civilnog društva i njihovoj ulozi u kreiranju i sprovođenju bezbednosnih politika. Radi boljeg upoznavanja oblasti delovanja i ekspertize koja postoji u civilnom društvu o rodnoj ravnopravnosti i bezbednosti, planirana je izrada Direktorijuma

predstavnik civilnog društva zainteresovanih za sprovođenje NAP-a, za koju je zadužen BCBP.

Budući da je donekle uočena uloga organizacija civilnog društva u procesu sprovođenja NAP-a 1325, novoformirana Komisija za praćenje sprovođenja NAP-a inicirala je, uz podršku Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i MSKT-om, organizovanje informativnog sastanka kako bi predstavnici civilnog društva bili upoznati sa nadležnostima i dosadašnjim rezultatima rada Komisije. Na tom sastanku je, takođe, istaknuto da je MSKT u procesu definisanja kriterijuma za uključivanje OCD-a u sprovođenje NAP-a.

Važno je, međutim, naglasiti da informisanje predstavlja jednosmeran proces pružanja informacija o aktivnostima državnih organa i da je preduslov za ostvarivanje ostalih oblika učestvovanja. Stoga, državni organi u narednom periodu treba da ulože napor u organizovanje širokog saradničkog dijaloga sa predstavnicima civilnog društva. Dijalog može da obuhvati realizovanje javnih rasprava, panela, ekspertskih seminara, kao i formiranje savetodavnih tela (stalnih ili *ad hoc*), te održavanje posebnih sastanaka OCD-a i MSKT-a, Komisije ili pojedinačnih ministarstava i sl., koji se ne odnose na jednu specifičnu temu ili oblast već na širi broj tema. Ishod dijaloga mogu biti zajedničke preporuke, ali i predlog za usvajanje/izmenu strategija ili zakona. Ova vrsta dijaloga podrazumeva održavanje češćih i redovnih sastanaka radi razvijanja određenih, suštinskih politika. Krajnji ishod dijaloga često su rezultati oko kojih je postignut konsenzus civilnog društva, građana i vladinih tela. Dijalog je naročito važan prilikom određivanja prioriteta i izrade nacрта dokumenata. Budući da MSKT treba da definiše prioritete rada u naredne dve godine, organizovanje dijaloga može biti prilika da se o prioritetima razgovara.

Na osnovu odgovora na upitnike, državni organi u narednom periodu najviše prostora za saradnju sa predstavnicima civilnog društva vide u oblasti edukacije i razmene informacija i iskustava o tome kako da se poboljša položaj žena u sektoru bezbednosti. Kao potencijalni načini za uključivanje OCD-a u sprovođenje NAP-a izdvaja se učestvovanje u radu i organizovanju seminara, savetovanje, konsultovanje na različitim nivoima, te uspostavljanje dijaloga.

Preporuke

1. Potrebno je da sprovođenje NAP-a bude inkluzivno i otvoreno za sve zainteresovane predstavnike civilnog društva koji žele da se u njega uključe. Rezolucija 1325 ne odnosi se isključivo na brojčanu zastupljenost žena u bezbednosnim institucijama i žene žrtave rodno zasnovanog i seksualnog nasilja. Žene, prema Rezoluciji, treba da imaju i aktivnu ulogu u odlučivanju o bezbednosnim problemima, zatim u prevenciji i rešavanju konflikata, kao i u postkonfliktnom oporavku zajednice. Stoga je neophodno uključiti žene i njihova udruženja, kao i druge grupe građana, u odlučivanje o bezbednosti.
2. Potrebno je povećati transparentnost sprovođenja NAP-a, a time i rada državnih organa u sektoru bezbednosti, s obzirom na to da ono predstavlja ključni preduslov za uključivanje predstavnika civilnog društva u sprovođenje NAP-a. Informacije treba da budu javno dostupne na internet-stranici Vlade Republike Srbije, a informacije mogu biti dodatno pružene organizovanjem javnih rasprava, slušanja, okruglih stolova, sastanaka i sličnih događaja na temu primene NAP-a.
3. Potrebno je da MSKT što pre definiše kriterijume i procedure za uključivanje predstavnika civilnog društva u sprovođenje NAP-a.
4. Potrebno je da Multisektorsko telo u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnom društvom najmanje jednom godišnje organizuje sastanak sa predstavnicima civilnog društva, na kojem bi se razgovaralo o sprovođenju NAP-a. Sastanak ne bi trebalo da bude zasnovan samo na informisanju javnosti o sprovođenju NAP-a nego i na širokom i saradničkom dijalogu.
5. Potrebno je organizovati posebne edukativne seminare za predstavnike civilnog društva o sektoru bezbednosti i, obrnuto, seminare za predstavnike sektora bezbednosti o organizacijama civilnog društva i njihovoj ulozi u kreiranju i sprovođenju bezbednosnih politika.

VI PRAĆENJE I IZVEŠTAVANJE O SPROVOĐENJU NACIONALNOG AKCIONOG PLANA

O tome ko sve u Srbiji prati, izveštava i na osnovu čega izveštava o sprovođenju NAP-a teško je zaključivati bez stručnog znanja i kontinuiranog praćenja dešavanja u ovoj oblasti. U odnosu na prethodnu godinu nije učinjen značajan napredak, budući da još ne postoje zajednički pokazatelji praćenja i izveštavanja o sprovođenju NAP-a u svim nadležnim državnim organima i telima, niti postoje javno dostupne informacije o tome da je MSKT usvojio takve pokazatelje. Pošto ne postoje zajednički ili opšti indikatori, ministarstva i druga vladina tela sprovođenje NAP-a prate na osnovu sopstvenih merila i u skladu sa sopstvenim planovima aktivnosti za tekuću godinu. Izrađuju šestomesečne i godišnje izveštaje, koje podnose MSKT-u. Slabost ovakvog pristupa praćenju i izveštavanju predstavlja neujednačenost sadržine i obima izveštaja koje institucije podnose MSKT-u. Samim tim, ovakve izveštaje je teško uporediti. Pored toga, izveštavanje na osnovu liste sprovedenih aktivnosti dovodi do toga da se ne može izmeriti stvaran učinak sprovođenja NAP-a, jer izostaje kvalitativna analiza onoga što je urađeno.

Dve organizacije civilnog društva – Žene u crnom (ŽUC) i Beogradski centar za bezbednosnu politiku – aktivno prate i izrađuju nezavisne izveštaje o primeni NAP-a u Srbiji, mimo državnih organa i tela. Dosadašnje nezavisno praćenje odlikuje to da pomenute organizacije različito prate sprovođenje NAP-a, pa samim tim i izveštavaju po različitim kriterijumima i indikatorima. Vršenje efikasnog nezavisnog nadzora civilnog društva otežava nedovoljna transparentnost sprovođenja NAP-a i dostupnost podataka.

Zvanično praćenje

Zvanično praćenje odlikuje složena shema institucionalnih mehanizama i tela zaduženih da prate sprovođenje NAP-a i da izveštavaju o ključnim dostignućima. Ključna tela za praćenje i izveštavanje jesu **analitičke grupe (odnosno istraživački timovi)** pri nadležnim državnim organima i **MSKT-u**. Pored njih, važnu ulogu u ovom procesu imaju Politički savet i Komisija za praćenje i sprovođenje NAP-a.

Analitičke grupe zadužene su da na osnovu utvrđenih indikatora prikupljaju podatke o sprovođenju NAP-a i da izrađuju analitičke izveštaje, koje jednom u šest meseci podnose MSKT-u i Nadzornom telu, odnosno koje godišnje podnose Po-

litičkom savetu (NAP 2010: 19). Multisektorsko telo je dužno da na osnovu pojedinačnih izveštaja analitičkih grupa i istraživačkih timova sačini jedinstveni izveštaj, koji potom podnosi Političkom savetu u prethodno pomenutim rokovima. Dalje, Politički savet je u obavezi da izveštava jednom godišnje Vladu i Narodnu skupštinu Republike Srbije o rezultatima sprovođenja NAP-a (NAP 2010: 18). U NAP-u se još navodi da Politički savet i MSKT redovno podnose šestomesečni i godišnji izveštaj Nadzornom telu, budući da ovo telo kontroliše i nadzire rad svih organa i mehanizama za sprovođenje NAP-a (NAP 2010: 19). Navedeno ukazuje na to da je postojeći proces izveštavanja predviđen NAP-om veoma složen i da ga je u narednom periodu, u slučaju revizije NAP-a, potrebno pojednostaviti.

Od perioda usvajanja NAP-a do danas MSKT je, na osnovu svih izveštaja koji su mu analitičke grupe i istraživački timovi podneli, izradio jedan izveštaj. Ovaj izveštaj izrađen je u decembru 2012. godine. Imajući u vidu da su Politički savet i Komisija nedavno konstituisani, očekuje se da ova dva tela u narednom periodu razmatraju taj izveštaj i da izveste Vladu i Narodnu skupštinu o rezultatima sprovođenja NAP-a.

Nakon prvog perioda praćenja sprovođenja NAP-a i sačinjavanja prvog izveštaja MSKT-a uočena su dva glavna izazova. Ne postoji set opštih indikatora na osnovu kojih bi svi državni organi i tela pratili sprovođenje NAP-a i sačinjavali izveštaje. Nepostojanje zajedničkih indikatora na međusektorskom nivou dovodi do toga da državni organi izveštavaju ili na osnovu sopstvenih specijalizovanih indikatora, kao što je to slučaj sa Ministarstvom odbrane, ili na osnovu sprovedenih aktivnosti u toku šest meseci ili godinu dana, ili u odnosu na ciljeve propisane NAP-om. Do sada su učinjena dva napora da se formulišu zajednički indikatori. Prvi korak učinjen je organizovanjem seminara o pokazateljima za sprovođenje NAP-a 1325 u Srbiji u junu 2011. godine (Nezavisni izveštaj BCBP 2012).²⁸ Ishod zajedničkog rada na seminaru, na kome su učestvovali predstavnici državnih organa, organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija u Srbiji, domaćih žena i muškaraca eksperata organizacije UN Women, bio je utvrđivanje liste od 14 pokazatelja za praćenje sprovođenja NAP-a. Oni obuhvataju šest oblasti NAP-a, izuzev poglavlja koje se odnosi na uspostavljanje institucionalnih mehanizama. Taj korak, međutim, nije doveo do toga da državni organi u sektoru bezbednosti usvoje zajedničke indikatore. Državni organi su u međuvremenu jedino iskazali potrebu da se njihovi predstavnici ponovo okupe i razgovaraju o tome na koji način da unaprede izveštavanje, pa je poslednji seminar za analitičke grupe, koji je organizovan u BIA u maju 2013. godine, bio posvećen utvrđivanju svih izazova i pronalaženju načina da se izveštavanje unapredi, uključujući u to i sastavljanje predloga zajedničke liste indikatora. Jedan od zaključaka sa tog seminara bio je i da će državni organi, pored liste opštih indikatora, utvrditi i specijalizovane in-

²⁸ Seminar su organizovali Agencija UN za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) i Institut za strategijska istraživanja Ministarstva odbrane.

dikatore kako bi mogli da prate napredak u okviru sopstvenih sistema, budući da se državni organi zaduženi za sprovođenje NAP-a bitno međusobno razlikuju po funkciji koju obavljaju, po organizaciji i po broju zaposlenih. Međutim, široj javnosti još nije poznato da li je konačna lista opštih indikatora formulisana i da li ih je MSKT usvojio.

Izveštavanje otežava i to što nije formulisana jedinstvena struktura i forma izveštaja. Stoga neki organi izveštaj pišu u formi teksta, drugi u formi tabele, dok neki kombinuju ove dve forme. Bez obzira na to za koju se formu izveštavanja državni organi opredele, postoji još jedna razlika. Neki izveštaji su sažeti (do pet strana), dok su drugi opširni i imaju, na primer, preko pedeset stranica. Predstavnici MSKT-a često naglašavaju da se prilikom izveštavanja najčešće sreću sa problemom da državni organi ne razumeju koja je svrha izveštavanja, kao i sa tim kome MSKT treba da podnosi izveštaj. Ističe se da, s obzirom na to da su krajnji korisnici izveštaja Vlada, Narodna skupština i javnost, izveštaji treba da budu sažeti i da jasno ukažu na ostvaren napredak u oblasti primene Rezolucije 1325 u Srbiji, a ne na sprovedene aktivnosti pojedinačnih ministarstava, uprava ili vladine agencije.

Nezavisno praćenje

Pored državnih organa koji imaju obavezu da prate i redovno izveštavaju o sprovođenju NAP-a, rad državnih organa i tela nadziru i organizacije civilnog društva u Srbiji, koje izrađuju nezavisne izveštaje o sprovođenju NAP-a. Organizacije Žene u crnom i BCBP objavile su do sada po dva godišnja izveštaja. Izveštavanje OCD-a o ključnim dostignućima u sprovođenju NAP-a, takođe, ima svojih nedostataka, pre svega zato što nije usaglašeno, budući da OCD ne prate iste oblasti kojima se NAP bavi, a zatim i zato što se ne zasniva na zajedničkim indikatorima. Usled toga, ove dve organizacije koje aktivno prate sprovođenje NAP-a, Žene u crnom (ŽUC) i Beogradski centar za bezbednosnu politiku, izradile su 2012. godine dva potpuno različita, ali ipak komplementarna izveštaja. Razlike u dosadašnjem praćenju i nezavisnom izveštavanju mogu biti obrazložene i time da je reč o dva različita tipa organizacija koje poseduju ekspertizu u različitim oblastima.

Organizacija Žene u crnom izradila je nezavisni izveštaj o sprovođenju Rezolucije 1325 u Srbiji²⁹, u čijem se fokusu nalazi zaštita žena žrtava rodno zasnovanog nasilja, uključivanje žena u mirovne pregovore, a zatim i u procese postkonfliktne reintegracije, rehabilitacije i razoružanja. Takođe, izveštaj prati i uticaj žena na odlučivanje o odbrani i bezbednosti, kao i uključivanje OCD-a u raspravu o bezbednosnim temama. Njihov prvi izveštaj bazirao se na praćenju 48 indikatora, koji su naposletku, zahvaljujući iskustvu tokom izrade prvog izveštaja, revidirani i svedeni na 10 indikatora.

29 <http://www.zeneucrnom.org/pdf/nezavisni_monitoring_primene_rezolucije1325_u_srbiji.pdf>

Nasuprot tome, izveštaj koji je objavio Beogradski centar za bezbednosnu politiku³⁰ bavi se više položajem žena i zaštitom žena od diskriminacije u sektoru bezbednosti, zatim edukacijom zaposlenih o rodnoj ravnopravnosti, medijskim izveštavanjem o ženama u sektoru bezbednosti i ulogom civilnog društva u sprovođenju i praćenju sprovođenja NAP-a. Izveštaj BCBP ne zasniva se na posebno definisanoj listi indikatora, već prati glavna dostignuća u sprovođenju NAP-a. Pogotovo se bavi svim poglavljima koja su obuhvaćena NAP-om. Izuzetak predstavlja četvrto poglavlje, odnosno oblast koja se bavi povećanjem broja žena u rešavanju konflikata, postkonfliktnim situacijama i zaštitom žena od rodno zasnovanog nasilja u tim situacijama, budući da Centar nema razvijenu ekspertizu u ovoj oblasti i da druge organizacije, poput ŽUC-a i Autonomnog ženskog centra, već dugi niz godina prate stanje u ovoj oblasti.

Nedovoljna transparentnost sprovođenja NAP-a otežava vršenje efikasnog nezavisnog nadzora civilnog društva, odnosno izveštavanje.

Ministarstvo odbrane za sada predstavlja najtransparentniju instituciju, budući da svoju internet-stranicu redovno ažurira dokumentima, odnosno šestomesečnim i godišnjim izveštajima analitičkih grupa o sprovođenju NAP-a. Ostali državni organi nemaju sličnu praksu.³¹ Zbog toga je zainteresovanim organizacijama civilnog društva i drugim predstavnicima civilnog društva teško da steknu uvid u to šta je sve u drugim institucijama postignuto na ovom planu. Očekuje se da MSKT bude odgovorno u ime svih vladinih organa i tela za pružanje informacija o sprovođenju NAP-a. Međutim, ovo telo to do sada nije institucionalizovalo činilo. To bi zahtevalo da javno dostupne informacije budu objavljene na internet-stranici Vlade Republike Srbije, da budu pružene zvanične informacije na osnovu zahteva za pristup informacijama od javnog značaja, kao i da budu organizovani sastanci članova MSKT-a sa predstavnicima civilnog društva, na kojima bi se mogao ostvariti uvid u rad državnih organa koji sprovode NAP. Iako je još prošle godine najavljeno da će se sve informacije o aktivnostima državnih institucija koje sprovode ovaj dokument naći na jednom mestu, to se još nije dogodilo. Transparentnost rada državni organi su do sada ostvarivali tako što bi pružali odgovore i informacije na zahteve za slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Ovo zakonsko pravo su do sada koristile dve organizacije, Beogradski centar za bezbednosnu politiku i Žene u crnom, kako bi ostvarile uvid u primenu Rezolucije 1325. Pored dva prethodno pomenuta načina za ostvarivanje transparentnosti rada, postoji i mogućnost organizovanja javnih rasprava, slušanja, okruglih stolova, sastanaka i sličnih događaja, na kojima mogu biti predstav-

30 <http://www.bezbednost.org/upload/document/nezavisni_izvestaj_o_sprovođenju_nap_1325_u_srbij.pdf>

31 <http://www.mod.gov.rs/cir/dokumenta/akcioni_planovi/godisnji_izvestaj_o_sprovođenju_nap.doc> i
<http://www.mod.gov.rs/cir/dokumenta/akcioni_planovi/Sestomesečni_izvestaj_o_radu_AG_MO_i_VS.doc>

ljeni rezultati rada institucija i na kojima se može razgovarati o daljim planovima i prioritetima sprovođenja NAP-a. Primena NAP-a do sada je bila tema malog broja javnih događaja, čiji su organizatori ili koorganizatori bili državni organi. Iako ne spada u period sadašnjeg izveštavanja, treba spomenuti da je Odbor za odbranu i bezbednost do sada organizovao samo jedno javno slušanje (2011. godine) u Narodnoj skupštini Republike Srbije, koje je bilo posvećeno isključivo primeni NAP-a.³² Prethodno pomenuti dijalog između organizacija civilnog društva i MSKT-a, organizovan krajem 2012. godine, drugi je značajan događaj koji je bio posvećen ovoj temi. Takođe, novoformirana Ženska parlamentarna mreža organizovala je u proleće ove godine javno slušanje o položaju žena u Srbiji, na kojem je spomenut i NAP za primenu Rezolucije 1325. Novoformirana Komisija za praćenje sprovođenja NAP-a organizovala je, uz podršku Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i MSKT-om, informativni sastanak 22. jula 2013. godine radi upoznavanja predstavnika civilnog društva sa nadležnostima i dosadašnjim rezultatima rada Komisije.

Nasuprot državnim organima, predstavnici civilnog društva i međunarodnih organizacija u istom periodu organizovali su znatno više javnih događaja koji su bili posvećeni ovoj problematici.

Preporuke

1. Potrebno je pojednostaviti proces izveštavanja i jasnije definisati nivoe izveštavanja, odnosno to kome se i u kom roku podnose izveštaji.
2. U skladu sa svojim mandatom MSKT treba što pre da usvoji listu opštih pokazatelja za praćenje i merenje učinka sprovođenja NAP-a. Takođe, potrebno je da MSKT utvrdi strukturu i formu izveštaja.
3. Potrebno je poboljšati izveštavanje o sprovođenju NAP-a i izveštavati o glavnim dostignućima i izazovima u sprovođenju NAP-a, odnosno o učinku sprovođenja NAP-a, a ne samo o sprovedenim aktivnostima.
4. Svi državni organi nadležni za sprovođenje i praćenje sprovođenja NAP-a treba da učine javno dostupnim godišnje planove i izveštaje o realizaciji ciljeva i aktivnosti predviđenih NAP-om. Radi toga je moguće pokrenuti jedinstvenu internet-stranicu.
5. Potrebno je da Politički savet na prvoj sledećoj sednici razmatra izveštaj MSKT-a o dosadašnjim rezultatima sprovođenja NAP-a i da na osnovu zaključaka izradi smernice za dalji rad MSKT-a na sprovođenju NAP-a.

32 http://www.parlament.gov.rs/%D0%9E%D0%B4%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%BE_%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE_%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%B0%D1%9A%D0%B5_%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%83.14728.43.html

6. Potrebno je poboljšati nezavisno izveštavanje o sprovođenju NAP-a izradom jedinstvene liste indikatora, koja bi bila usklađena sa listom indikatora MSKT-a. Takođe, umesto dva različita nezavisna izveštaja, u narednom periodu bi predstavnici civilnog društva mogli da izrade jedan izveštaj, kojim bi bile obuhvaćene sve teme i oblasti kojima se NAP bavi.

VII MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE O ŽENAMA U SEKTORU BEZBEDNOSTI

*Tamara Skrozza*³³

Analiza izveštavanja štampanih medija o ženama u sektoru bezbednosti u periodu od 1. januara do 15. maja 2013. godine.

Metodologija

Tekstovi na koje se odnosi ova analiza objavljeni su u ukupno šest dnevnih i dva nedeljna izdanja – dnevnicima „Blic“, „Dnevnik“, „Danas“, „Večernje novosti“, „Politika“ i „Kurir“, kao i nedeljnicima „Novi magazin“ i „Vreme“. Tokom posmatranog perioda u domaćoj štampi objavljen je 981 tekst koji se odnosi na bezbednost, od čega 12 obrađuje teme koje su u vezi sa ženama u tom sektoru.

Analiza ovih tekstova podrazumevala je razmatranje različitih aspekata koji (direktno ili indirektno) prenose određenu poruku čitaocima i čitateljicama. To se, pre svega, odnosi na:

- temu teksta i povod za temu – razmatra se način na koji se posmatraju žene u sektoru bezbednosti, da li im se posvećuje dužna medijska pažnja ili se o njima izveštava kao o ekscennoj pojavi i o nečemu što je „zanimljivo“ za medijske konzumente;
- način obrade teme – posmatra se opšti „ton“ teksta, eventualni stav potpisnika teksta ili uredništva, analitičnost ili površnost u izveštavanju, upornost u traženju odgovora na pitanja koja su važna za temu;

³³ Novinarka u nedeljnom listu „Vreme“.

- izbor sagovornika – posmatra se da li su žene samo generalna tema ili su i sagovornice u tekstu, da li su glavni izvor informacija ili imaju samo „dekorativnu“ ulogu;
- naslove, nadnaslove i podnaslove teksta – naslovi u štampanim medijima često ne nose istu poruku kao tekstovi, te ih je nužno analizirati s posebnom pažnjom i nezavisno od sadržine teksta na koji se odnose; ovo je, inače, deo teksta koji privlači pažnju čitalaca i važan je faktor u odlučivanju o tome da li će određeni tekst uopšte i biti pročitani;
- upotrebu rodno senzitivnog jezika – rodno senzitivni jezik već duže vreme jeste element koji ukazuje na stav uredništva jednog medija o rodnoj ravnopravnosti, u ovom slučaju, o položaju žena u sektoru bezbednosti;
- fotografije u okviru teksta, potpisi fotografija – fotografije, kao i naslovi, mogu funkcionisati kao potpuno nezavisan segment novinskog izveštaja, pa se pažljivo analiziraju i njihova pozicija i ono što je na njima predstavljeno;
- položaj teksta na stranici i u novinama – položaj može, mada ne mora, da ukaže na status određene teme u uređivačkoj politici određenog medija, a samim tim i na status teme u široj javnosti.

Svi ovi elementi doprinose boljem uvidu u način na koji mediji percipiraju žene u sektoru bezbednosti, ali i žene uopšte: da li doprinose rušenju eventualnih stereotipa ili pak uspostavljanju nekih novih predrasuda; kako i koliko utiču na rodnu ravnopravnost u sektoru bezbednosti; kakvu poruku nose i kakve efekte postižu. Ovakva analiza takođe je neophodna u kontekstu praćenja uspešnosti u sprovođenju Nacionalnog akcionog plana (NAP) Republike Srbije za primenu rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN.

Tema

Analizirani tekstovi pokazuju da je izveštavanje o ženama u sektoru bezbednosti i dalje fokusirano na „neobičnost“ činjenice da žena uopšte ima u toj oblasti. Iako procenat profesionalno angažovanih žena u policiji i vojsci neprestano raste, mediji kao da se tome i dalje čude. Tekstovi objavljeni u prvih pet meseci 2013. godine uglavnom opisuju pojedinačne slučajeve, usredsređujući se na žene koje obavljaju određene poslove u sektoru bezbednosti. Ovi tekstovi vrlo afirmativno prikazuju žene o kojima se izveštava i informišu javnost o njihovom radu, životu i svakodnevnom aktivnostima, ali takva praksa nije nešto što predstavlja pozitivnu tendenciju. Činjenica da se žene pojedinačno prikazuju, i to samo zbog toga što su žene koje rade tu gde rade, predstavlja svojevrsnu rodnu diskriminaciju – pozitivnu, doduše, ali ipak diskriminaciju. Ako žene koje pilotiraju avionima ili su zaposlene u pograničnoj policiji uporno prikazujemo kao nešto što je neobično, čudno ili posebno, to neće povećati njihov broj na tim pozicijama. Naprotiv, one će i dalje biti nešto zbog čega bi medijski konzumenti trebalo da se zapanje.

Samo tri od svih analiziranih tekstova bave se konkretnim problemima žena u sektoru bezbednosti – tekst „Žene i bezbednost u Srbiji“ (*Kurir*, 12. april 2013), „Manje mesta za žene na vojnoj akademiji“ (*Blic*, 3. maj 2013) i „Među mirovnjaci- ma osam žena iz Srbije“ (*Danas*, 16. april 2013).

Interesantan je, takođe, izbor tema koje se odnose na žene koje ne žive u Srbiji, a u vezi su sa sektorom bezbednosti. Naime, domaći mediji praktično ne reaguju na priče o takvim ženama iako bi one bile izuzetno atraktivne za sve ciljne grupe čitalaca. Primera radi, od svih analiziranih medija, samo je nedeljnik „Vreme“ objavio tekst o Džuliji Pirson, novoj direktorki američke Centralne obaveštajne agencije (CIA), inače prvoj ženi koja se nalazi na toj poziciji.

Izbor tema obrađenih u štampi koje se odnose na žene u sektoru bezbednosti ukazuje na činjenicu da i dalje ne postoji suštinsko razumevanje ove problematike, odnosno da se ona shvata samo kao „lakši sadržaj“, zanimljiv za čitanje. Nacionalni akcioni plana Republike Srbije za primenu rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN, kao dokument važan ne samo za sektor bezbednosti već za rodnu ravnopravnost uopšte, pominje se samo u jednom od analiziranih tekstova. To pod znak pitanja stavlja ne samo obaveštenost građana i građanki Srbije već i obavezu medija da, radeći u javnom interesu, informišu i edukuju.

Način obrade teme

Svi analizirani tekstovi afirmativno prikazuju žene u sektoru bezbednosti. To, međutim, ne znači da u njima ne postoje manje omaške – detalji, koji nisu u skladu sa objektivnim izveštavanjem o ženama u sektoru bezbednosti.

U antrfileu već pomenutog teksta „Manje mesta za žene na vojnoj akademiji“ (*Blic*) pominje se ozbiljan problem u vezi sa muškarcima i ženama u sektoru bezbednosti – jedan od uslova za upis na Vojnu akademiju je da kandidati ne smeju da budu u bračnoj ili vanbračnoj zajednici. Ovaj podatak naveden je u tri reda teksta, uz opasku da „u Ministarstvu odbrane to objašnjavaju dodatnim komplikacijama koje bi studenti mogli imati u ostvarivanju svojih prava u slučaju da, primera radi, dobiju dete“. Ova informacija mogla je da bude odličan šlagvort za niz tekstova – za proučavanje mogućnosti da je reč o kršenju ljudskih prava, za analizu eventualne diskriminacije žena u tom kontekstu (pošto one mogu da rađaju samo do određenih godina života, za razliku od muškaraca koji dobijanje dece mogu da odlažu i do poznog životnog doba), za poređenje situacije u Srbiji sa situacijom u drugim zemljama (da li sličan uslov postoji i na drugim mestima)... To se, međutim, nije dogodilo. Informacija važna ne samo za buduće studente Vojne akademije već i za sve njima bliske ljude, pa i za građane i građanke Srbije u najširem smislu, ostala je na nivou teze u vrlo šturo antrfileu.

Izbor sagovornika u tekstovima odgovara izboru tema kojima se ti tekstovi bave, te nije bilo opasnosti da o ženama i problemima žena govore muškarci, što je, inače, čest slučaj u tekstovima o ženama u drugim oblastima. Pošto su u fokusu bile pojedinačne žene, one su govorile o sebi i bile glavni izvor informacija. Muškarci koji se kao sagovornici pojavljuju u analiziranim tekstovima govorili su o ženama – junakinjama tekstova, ali se nigde ne pojavljuju kao glavni novinarski izvor.

U tom je smislu, međutim, zanimljiv intervju s Biljanom Stojanović, zaposlenom u firmi za pružanje usluga obezbeđivanja, koji je objavljen u listu „Kurir“. Odgovarajući na niz pitanja, sagovornica daje obilje informacija o problemima s kojima se suočavaju žene u sektoru bezbednosti, o preprekama na koje su nailazile ona i njene koleginice, o školovanju i izazovima koji su pred njima, odnosno daje jedan pregledan i jasan prikaz statusa žena u ovom sektoru. Pozitivan utisak kviri činjenica da se novinar sagovornici obraća u drugom licu jednine, neformalno, bez persiranja. Bez obzira na to da li se novinar i intervjuisana osoba privatno poznaju, neformalno obraćanje u medijima nije dozvoljeno. Jedini izuzetak od tog pravila su izdanja namenjena mlađoj ciljnoj grupi, što list „Kurir“ svakako nije. Ovaj tabloid, važno je i to naglasiti, inače nema praksu neformalnog obraćanja, bez izbora na status i profesiju osoba s kojima se razgovara. Neformalnim obraćanjem, sagovornica je automatski stavljena u podređeni položaj u odnosu na druge sagovornike u ostalim tekstovima i intervjuima.

Iako ovi elementi nisu nešto što bi na prvi pogled primetili prosečni čitaoci štampanih medija, oni su ipak dovoljno sugestivni da „između redova“ i dugoročno utiču na stav javnosti o ženama u sektoru bezbednosti. Ukoliko se nekim temama posvećuje mnogo pažnje, vremena i novinskog prostora, a druge – koliko god bile suštinski važne – ostaju na nivou nečega što je samo primećeno i što zavređuje tek nekoliko redova, jasna je poruka o „težini“ jednih i drugih. Javnost se upravo tako upućuje na to kojim će se problemima baviti i šta će biti u fokusu njenog interesovanja. Isto tako, način na koji mediji tretiraju sagovornike utiče na stav javnosti o tim osobama – u ovom slučaju, na stav o ženama u sektoru bezbednosti, pa i o ženama uopšte. Ovde se, naime, postavlja jednostavno pitanje – Da je, umesto Biljane Stojanović, bio intervjuisan mišićavi radnik obezbeđenja, da li bi ga novinar oslovljavao sa „ti“ ili „Vi“? Odgovor na to pitanje ne znamo, ali zaista je teško pretpostaviti da bi se potpisnik teksta odlučio za neformalan pristup.

Rodno senzitivni jezik

U tekstovima koji su predmet ove analize dosledno je korišćen rodno senzitivni jezik, pa su profesije koje obavljaju žene navođene u ženskom rodu. Ni u jednom tekstu nije primećeno da se profesije žena o kojima je pisano navode u muškom rodu. Čak i u slučaju kada je reč o profesiji pilota (tekst „Prva žena pilot borbenog

pilota.“ *Blic*, 20. januar), gde i dalje ne postoji usaglašena verzija naziva u ženskom rodu, potpisnica teksta insistira na upotrebi izraza žena pilot.

Tekst „U vojsku dobrovoljno, ali disciplina na nivou“, objavljen u listu „*Blic*“ 29. marta, bavi se životom više vojnika dobrovoljaca, među kojima i životom jedne žene. Navedeno je da bi ona želela da postane artiljerac, što je svakako muški oblik naziva profesije. Potencijalno rešenje koje bi moglo da bude primenjeno jeste „žena artiljerac“ ili reč „artiljerka“, koja nije ušla u široku primenu.

Zanimljivo je, i naročito važno, da su u dva priloga koja su emitovana u elektronskim medijima, pa nisu tema ove analize, upotrebljene reči koje ispunjavaju zahteve rodne senzitivnosti, ali su do sada bile neuobičajene. Reč je o priložima dve radio stanice, koji su učestvovali na konkursu Beogradskog centra za bezbednosnu politiku za najbolji prilog o ženama u sektoru bezbednosti, gde su korišćene reči vojnkinja i komandantkinja.

Dosledno korišćenje rodno senzitivnog jezika u tekstovima o sektoru bezbednosti – gde su žene donedavno bile retkost – predstavlja značajan napredak u odnosu na nedavnu prošlost i dugoročno utiče na percepciju rodne ravnopravnosti u sektoru bezbednosti. Upotreba termina koji nisu uobičajeni, takođe, pokazuje da se sami novinari i novinarkе trude da „doteraju“ jezik koji koriste u medijima. Na lingvistima je da razmotre da li je rezultat njihovih napora ispravan, ali je u kontekstu ove analize ipak važno nastojanje da jezik u medijima bude u skladu s gramatičkim pravilima (slaganje imenica u rodu, broju i padežu) i načelima rodne ravnopravnosti.

Kada je reč o korišćenju rodno senzitivnog jezika, jedino je donekle problematičan tekst „Samo za ‘dame’“, objavljen u listu „*Večernje novosti*“ 23. januara. U pitanju je priča o inicijativi da se opet otvori ženski zatvor u Kikindi kako bi se rasteretili zatvorski kapaciteti u Zrenjaninu. Reč „dama“ odavno se izbegava u direktnoj komunikaciji sa ženama, a čak je i u pisanoj formi dobila donekle pejorativan prizvuk. Ona obično označava ženu lošeg morala, a ne, kao nekada, ženu plemenitog porekla i prefinjenih manira. Situacija postaje još gora ukoliko tu reč, kao što je u ovom tekstu slučaj, stavimo pod navodnike: ona time dobija dodatnu dozu ironije i nipodaštava osobe o kojima je reč, što, čak i ukoliko je reč o osuđenicama, nije u skladu s Kodeksom novinara Srbije i profesionalnim standardima.

Položaj i grafička oprema teksta

Nijedan od analiziranih tekstova nije se nalazio na prvim stranicama novina. Najčešće su zauzimali „drugu polovinu“ novina. Iako to obično ukazuje na status tema u jednom društvu, ovde to verovatno nije slučaj. Prva polovina 2013. godine bila je obeležena velikim privrednim i korupcionaškim aferama, hapšenjima, evropskim integracijama, ekonomskom krizom i drugim temama od izuzetnog

društvenog značaja. Koliko god žene u sektoru bezbednosti bile važne, činjenica je da jednostavno nije bilo moguće da se – imajući u vidu sve navedeno – nađu na istaknutijem mestu u medijima. To u ovom slučaju, dakle, ne ukazuje na njihov podređeni položaj u društvu, već na činjenicu da je društvo veoma opterećeno različitim problemima kojima su posvećene prve stranice.

Naslovi i fotografije koji su objavljeni uz analizirane tekstove takođe su u skladu s pravilima novinarske profesije i ispunjavaju sve kriterijume propisane Kodeksom novinara Srbije i profesionalnim načelima. Fotografije ne diskriminišu, ne predstavljaju žene kao objekte i ne predstavljaju ih tek kao „manekenke u uniformi“. Žene su prikazane na svojim radnim mestima, zajedno sa svojim muškim kolegama, prikladno odevene, bez naglašavanja seksepila ili bilo čega što bi ih postavilo u podređeni položaj u odnosu na muškarce.

Naslovi, nadnaslovi i podnaslovi su u svim slučajevima u skladu sa sadržinom teksta.

Stereotipi

Imajući u vidu sve navedene nalaze analize štampanih medija, teško da bi se moglo reći kako su žene u sektoru bezbednosti loše predstavljene ili nezastupljene. Međutim, i u ovim tekstovima povremeno je očigledno da novinari i novinarkе nisu potpuno svesni posledica onoga što napišu, odnosno prave poruke koju prenose, što je inače pravilo kada se piše o ženama.

Prenoseći delove reportaže britanskog lista „Telegraf“ iz Sirije, novosadski list „Dnevnik“ piše o ženi snajperisti u gradu Alepu. Kako se navodi, ona je uzela pušku u ruke nakon što su joj ubijena deca, ali ipak nije zaboravila da brine o svom izgledu: „Uprkos tome što provodi dane na frontu u gradu u kome meseci-ma traje krvoproliće i nosi trenerku i maskirnu uniformu, ona i dalje nosi šminku, ima uredno sređene obrve.“ Napomena o obrvama i šminkanju bila je pre svega nepotrebna, a potom ona i indirektno diskriminiše žene: sigurno je da će većina čitalaca postaviti logično pitanje o humanosti, inteligenciji i emocijama žene koja u razrušenom gradu, uprkos pogibiji svoje dece i činjenici da svakodnevno ubija ljude, redovno čupka obrve i stavlja maskaru i rumenilo. Na taj način, inače afirmativni portret ove ratnice dobija potpuno drugu konotaciju, utičući istovremeno na generalnu sliku žena u sektoru bezbednosti.

Novinarima koji pišu o ženama, pa i ženama u sektoru bezbednosti, često je problem da izbegnu detalje koji su zaista medijski atraktivni i doprinose oživljavanju tekstova, ali koji istovremeno mogu narušiti načelo o ravnopravnom predstavljanju žena u medijima. U inače sjajnom, izuzetno zanimljivom tekstu „Policajke sa rendgenskim pogledom“, objavljenom u nedeljniku „Novi magazin“ 7. marta, tri takva detalja nalaze se bukvalno jedan pored drugog. Navodi se najpre kako

žene zaposlene u pograničnoj policiji sve bolje govore turski jezik jer „serije na turskom, koje su sve popularnije u Srbiji i među carinicima i pograničnim policajcima, a naročito među carinicama i policajkama, imaju dosta ‘uživalaca’“. Odmah potom za policajke se kaže kako ih je „Bog obdario intuicijom, a policijska obuka dodatnim trikovima za otkrivanje čak i onih sitnih laži“. Konačno, citiraju se reči policajke koja navodi primer nekih kulturoloških razlika koje je zapazila: „Dok se, na primer, turske žene ne uključuju u razgovor carinika i policajaca sa vozačem, žene iz Srbije sa mesta suvozača kidišu i odgovaraju umesto supruga“.

Prvi detalj potiče iz ubičajenog stereotipa o ženama kao primarnim konzumentima serija koje ne zahtevaju mnogo inteligencije i ne podrazumevaju nikakav umetnički kvalitet. Iako ne postoje istraživanja koja bi taj stereotip na bilo koji način dokazala, on uporno opstaje – čak i u tekstu o ženama u pograničnoj policiji. Isticanje ženske intuicije kao nečega što je policajkama „podario Bog“, deo čitalačke publike mogao bi da protumači kao pravi razlog za uspeh ovih žena u njihovom poslu – policijska obuka je tu, kako se navodi, samo da ih obuči „dodatnim trikovima“. Sve ostalo je od Boga, odnosno od nebeskih sila, nikako rezultat dugogodišnjeg truda i rada. Konačno, poređenje turskih i srpskih žena duboko diskriminiše i jedne i druge: turske su ovde predstavljene kao neme poslušnice i žrtve, a srpske kao navalentne (koje, ni manje ni više, nego „kidišu“!). Ovi detalji zaista su sa novinarskog stanovišta zanimljivi i jasno je zašto se nalaze u ovakvom tekstu. Međutim, njihovo korišćenje vrlo je diskutabilno u kontekstu rodne ravnopravnosti, posebno ukoliko ih, kao ovde, novinari navode jedan za drugim.

Završne napomene

Primarni nalaz ove analize jeste da je u domaćoj štampi izuzetno malo tekstova o ženama u sektoru bezbednosti. Ukoliko je za prvih pet meseci 2013. objavljeno skoro hiljadu tekstova o ovom sektoru, bilo bi prihvatljivo da se na žene odnosila bar petina – što je i njihova prosečna zastupljenost u vojsci, policiji i drugim srodnim granama u odnosu na zastupljenost muškaraca. Ovako, umesto dvadeset odsto, ženama je bilo posvećeno približno 1,2 odsto ukupnog broja teksta: umesto 200, bilo ih je 12.

Ovako mali broj tekstova pokazuje da su mediji i dalje nezainteresovani za žene u sektoru bezbednosti. Tome u prilog idu i teme kojima se oni bave kada pišu o ženama angažovanim u ovoj oblasti: to su i dalje priče o uspešnim ženama, ličnim sudbinama i pojedinačnim primerima, koji su tu više radi zabave čitalaca, nego radi informisanja i edukovanja. Kada se to ima u vidu, upotreba rodno senizitivnog jezika i adekvatan način grafičkog pozicioniranja tekstova, kao i drugi ovde analizirani aspekti, dobijaju drugorazredni značaj.

Povećanje medijske zastupljenosti određenih grupa ili profesija nije nešto što zavisi isključivo od novinara i medija. Iako su obavezni da izveštavaju o svemu što se oko njih događa, pa i o ženama u sektoru bezbednosti, mediji ponekad jednostavno „ne vide“ nešto što bi morali da vide: ponekad su preokupirani drugim temama, a ponekad nezainteresovani. U toj situaciji nije dovoljno da konstatujemo njihovu nezainteresovanost. Potrebno je da ih prodrmano, probudimo i zainteresujemo za ono što donedavno nisu primećivali. Dobar primer takve prakse jesu i analizani tekstovi, među kojima ima nekoliko onih koji su nastali kao rezultat organizovane posete graničnom prelazu na kojem rade žene. Preporuka je, stoga, da takvih poseta bude više, jer će novinari – čak i ukoliko ne napišu tekst o konkretnom događaju – bar biti obučeni šta bi i kako bi trebalo da gledaju i o čemu bi mogli da izveštavaju.

Praksa viđena u nekim drugim oblastima takođe pokazuje da se medijska zastupljenost određenih grupa značajno povećala nakon što je bila poboljšana i ubrzana komunikacija sa samim medijima. Komunikativni portparoli, vešto napisana saopštenja, dobro organizovane konferencije za medije, obezbeđivanje adekvatnih sagovornika, promene u načinu komunikacije sa medijima mogli bi da doprinesu ne samo većoj medijskoj zastupljenosti žena u sektoru bezbednosti već i većoj i boljoj medijskoj zastupljenosti sektora bezbednosti uopšte.

Literatura

Gorana Odanović i Maja Bjeloš. *Nezavisni izveštaj o sprovođenju NAP-a 1325 u Srbiji*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2012.

Žene u crnom. *Nezavisni monitoring primene Rezolucije 1325 u Srbiji*. Beograd: Žene u crnom, 2012.

Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija – „Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji (2010–2015)“. Beograd, 2010.

Sever Džigurski. *Praćenje i izveštavanje o sprovođenju Nacionalnog akcionog plana Republike Srbije za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2013.

Shadow Report CEDAW komitetu.

Zvanična dokumenta:

Izveštaj Ministarstava unutrašnjih poslova o sprovođenju NAP-a za primenu Rezolucije 1325 u Srbiji podnet MSKT. Beograd, decembar 2012.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. *Mišljenje sa preporukom Poverenice za zaštitu ravnopravnosti* (br. 07-00-148/2013-02, 21. jun 2013)

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. *Mišljenje sa preporukom Poverenice za zaštitu ravnopravnosti* (br. 07-00-114/2013-02, 26. jun 2013)

Odgovori na Upitnike BCBP-a:

BIA. „Odgovor na Upitnik Beogradskog centra za bezbednosnu politiku“. Beograd, 10. jun 2013.

Ministarstvo odbrane. „Odgovor na Upitnik Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.“ Beograd, 20. jun 2013.

Ministarstvo unutrašnjih poslova. „Dopunski odgovori na Upitnik Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.“ Beograd, 29. jul 2013.

Ministarstvo odbrane. „Odgovor na Upitnik Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.“ Beograd, 31. jul 2013.

Uprava carina. „Odgovor na Upitnik Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.“ Beograd, 10. jun 2013.

Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. „Odgovor na Upitnik Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.“ Beograd, 22. jul 2013.

O istraživačkom timu

Maja Bjeloš je diplomirala međunarodne odnose na Fakultetu političkih nauka u Beogradu na kojem je pohađala i master studije iz Međunarodne bezbednosti. Od 2009. godina radi kao istraživačica u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku. Autorka je nekoliko tekstova na temu evropske bezbednosti, nacionalne bezbednosne politike i rodne ravnopravnosti u sektoru bezbednosti. Posebna interesovanja: reforma sektora bezbednosti u Srbiji, evopska bezbednost, rodne ravnopravnosti u kontekstu procesa reforme sektora bezbednosti. Kontakt: maja.bjelos@bezbednost.org

Tamara Skrozza je novinarka zaposlena u nedeljniku „Vreme“ od 2000. godine i piše u svim rubrikama. Prethodno je radila kao novinarka i urednica Radio Indeksa (1997–2001). Pored toga, radila je kao urednica edukativnog tinejdžerskog magazina NAJ, saradivala na snimanju više dokumentarnih filmova Produkcijske grupe „Mreža“ i TV produkcije nedeljnika „Vreme“. Povremeno piše za magazine „Grazia“, „Elle“, „Status“ i „Link“. Autorka je knjige insajderskih novinarskih kolumni „Sve po spisku“. Predaje na seminarima i treninzima posvećenim medijskoj etici, statusu žena u medijima i pisanju za medije i u tom kontekstu angažovana je kao saradnica OEBS-a, NUNS-a, LABRIS-a, Fakulteta političkih nauka, GIZ-a, fondacije Konrad Adenauer, ženskog Informaciono-dokumentacionog centra i drugih. Članica je Komisije za žalbe Saveta za štampu.

Aurelija Đan je diplomirala na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i dobila zvanje mastera rodnih studija na Centralnom evropskom Univerzitetu u Budimpešti. Radila je kao vršnjačka edukatorica u Pokrajinskom sekretarijatu za rad zapošljavanje i ravnopravnost na projektu suzbijanja nasilja nad ženama i volontirala je u Sigurnoj ženskoj kući. Stažirala je u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku, a potom je dobila priliku da se usavršava prolazeći program podrške mladih profesionalaca (*Young development professional program*) koje podržava Fond za otvoreno društvo. Trenutno radi u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku. Njeno istraživačko interesovanje usmereno je na rod i reformu sektora bezbednosti sa posebnim fokusom na uvođenje rodne perspektive u policijski rad. Kontakt: aurelija.djan@bezbednost.org

BCBP (www.bezbednost.org) Beogradski centar za bezbednosnu politiku (od 1997. godine do juna 2006. godine poznat pod imenom Centar za civilno-vojne odnose) nezavisni je istraživački centar koji radi na unapređenju bezbednosti građana i društva. U središtu interesovanja BCBP-a nalaze se politike čiji je cilj poboljšanje ljudske, nacionalne, regionalne i međunarodne bezbednosti, posebno konsolidacija reforme sektora bezbednosti i integracija zemalja Zapadnog Balkana u evroatlantsku zajednicu. Svoje ciljeve BCBP ostvaruje istraživanjem, analiziranjem, predlaganjem praktične politike, javnim zastupanjem, obrazovanjem, izdavačkom delatnošću, stručnom podrškom reformama i umrežavanjem svih relevantnih aktera u bezbednosnu zajednicu.

Aneksi

Aneks I. Spisak organizacija civilnog društva koje su učestvoovale u konsultacijama o načinima uključivanja predstavnika/ca OCD-a u nadzor sprovođenja NAP-a za primenu Rezolucije 1325 – Žene, mir i bezbednost

1. ASTRA
2. Autonomni ženski centar (AŽC)
3. Beogradski centar za ljudska prava
4. Centar za istraživanje javnih politika
5. Centar za podršku ženama
6. Evropski pokret u Srbiji
7. Gej strejt alijansa (GSA)
8. Inicijativa mladih za ljudska prava
9. Institut društvenih nauka
10. Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM)
11. NVO Oaza Sigurnosti
12. Pravni skener
13. Romski ženski centar BIBIJA
14. Udruženje Roma Novi Bečej
15. Udruženje Romkinja „Osvit“ Niš
16. Univerzitet u Novom Sadu: Centar za rodne studije i NGO Ženske studije
17. Viktimološko društvo Srbije
18. Žene u crnom

